

ŽIVÁ SOUVISLOST

Od dávných dob si naši předkové, puze vlastní zájmem a potřebami, všímali jednotlivých živých organismů a postupně je poznávali. Cítili přitom jistě něco jiného než my při pozorování exponátů v muzeálních sbírkách. Na rozdíl od nás, obklopených silnou clonou civilizace, mohli snáze pochopit základnost vazeb poutajících celý jejich empirický svět do jednoho nezrušitelného spojení, do jakéhosi pletence, z kterého oni sami přečnívali dlouho ponejvíce jen svým rozumem a vědomím.

Skutečně, vznik a vývoj života, ať dosud nám zastiňován hlubokým tajemnem, probíhal bezpochyby v interakcích mezi různými složkami prostředí, mezi životem a nestálými podmínkami pro jeho existenci, mezi rozmanitými, sobě navzájem se vzdalujícími formami nové kvality, již se život kdesi v hlubinách času stal.

Nesmírné bohatství forem života je harmonickým, vzájemně propojeným systémem, skutečností pro nás stejně samozřejmou jako fakticky unikátní. Je dědictvím nejen naším nebo je darem času, tak nesmírného úseku času, že z lidského hlediska téměř dokonale věčnosti. Tisícekrát, milionkrát se muselo osvědčit to, co přečkalo veškerou nepřízeň podmínek a vyhovělo ve zkouškách spočívajících v drtivém tlaku vývoje.

Vývoj člověka bývá nazýván velkolepým experimentem přírody. Vědomé jednání, vlastní lidem, se stalo nástrojem měnícím svět. Člověk ovládl nebývalé síly, ale motivace jeho jednání se zásadně neliší od příčin určujících chování nižších živočichů: Konat v prospěch jedince! /Mimořádně, dostane-li se třeba i politický systém do rozporu s touto logikou, jež má povahu přírodního zákona, neuspěje./

Lidé těží z přírodních zdrojů téměř tak bez zábran jako nejjednodušší organismus z energeticky vydatných molekul bílkovin ve svém prudávném životním prostředí nebo jako šelma z živočichů džungle. Rozdíl je pouze v tom, že potřeby člověka jsou ve vzrůstající míře potřebami druhotnými, tedy pro samotné žití nikoli nezbytnými, nýbrž určovanými lidskou kulturou a civilizací.

Akcelerující vývoj lidského rodu se zřejmě ocitl v důležitém

foto ik

bodě. Tím, že se člověk vymanil z přímé kontroly přírodních systémů a přerostl rozhodujícím způsobem veškerou konkurenci, se v žádném případě nestal soběstačným solitérem. Své požadavky uspokojuje stále tak či onak z přírodních zdrojů. Je obdařen značnou představitelstvem a předvídatelstvem, ale má-li se rozhodnout mezi svou okamžitou potřebou a konáním promyšleným do důsledků, postupuje dosud větší jako jeho předchůdci žijící pouze přítomností. Dopad lidské činnosti na životní prostředí je však nyní tak mocný a negativní, že velmi naléhavě vyvstává nutnost změny přetrvávajícího modelu zacházení člověka s přírodními zdroji. Pokud tato změna nebude dost rychlá a radikální, vzrostou rozměry současných problémů takovou měrou, že kriticky ohrozí další vývoj lidstva.

Společenské vědomí má své vlastní zákony, podle nichž pracuje. Zpravidla hovoříme o jeho zpoždování se za různými realitami, ale někdy je také důvod se podívat jeho nemalé pružnosti. Během jedné generace nebo i za kratší dobu se může běžný náhled lidí velmi změnit. V naší době probíhá dost nadějeplný proces uvědomování se široké veřejnosti vyspělých zemí hned ve třech základních oblastech. Týká se názoru na potřebu odzbrojit, dodržovat základní lidská práva a také šetrně a racionálně přistupovat k životnímu prostředí.

Tyto věci jsem si uvědomil nedávno při cestě vlakem kolem povrchových dolů v severních Čechách. Pohled lidí na takovou nekrajinu, jaká se tu táhne po obou stranách tratí na kilometry daleko, doznává zřejmého vývoje. Ne, nelze uskutečnit naivní "návraty k přírodě", ale je možné, ba nutné vracet se /nebo lépe odbočit na jednom z posledních rozcestí/ k tomu hlavnímu a nejdůležitějšímu, ke společnosti lidských rozměrů a hodnot.

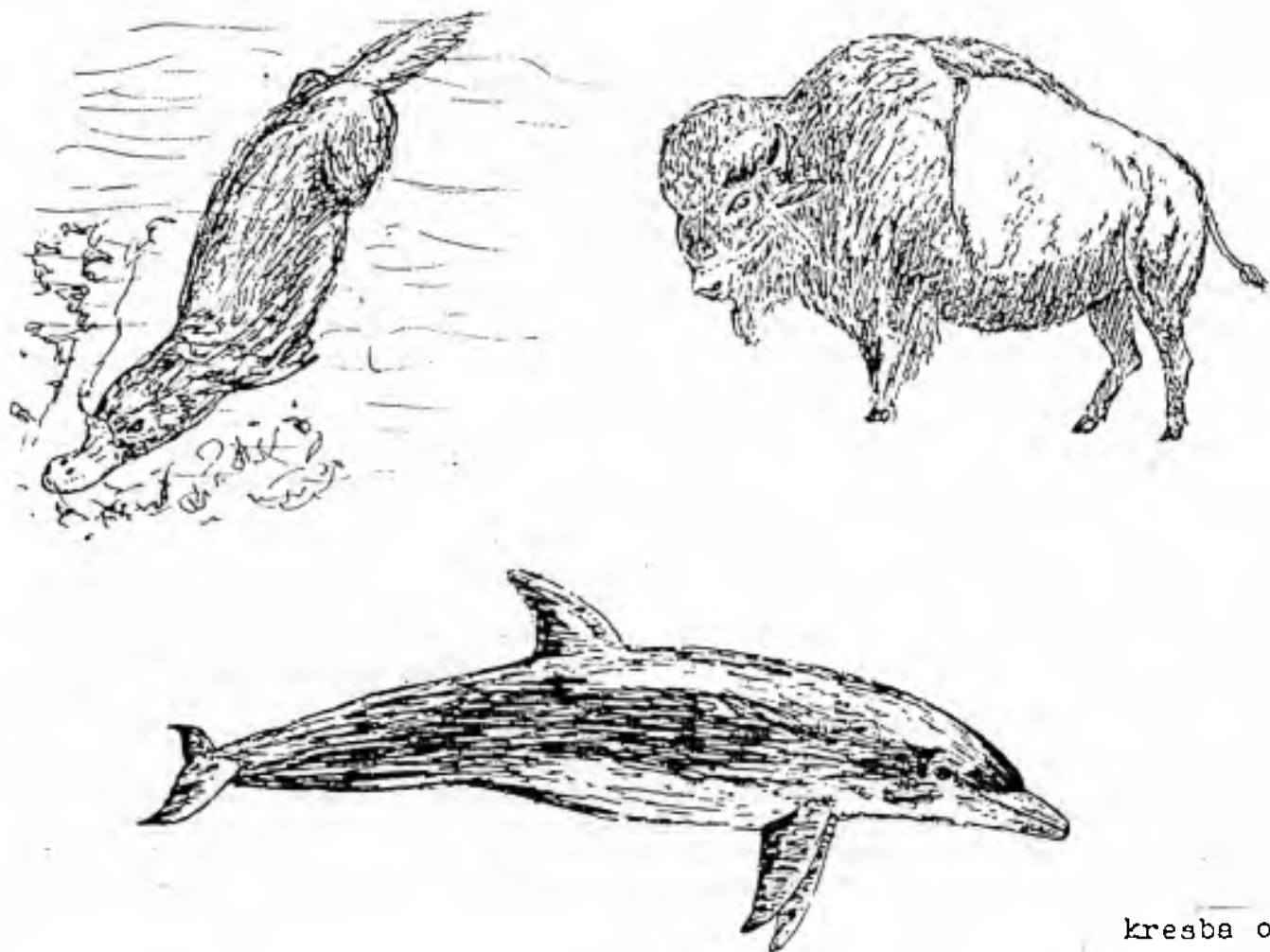
Snad dobrým příkladem i symbolem měnícího se cítění a myšlení veřejnosti je strom, mohutný a košatý strom. Viděl jsem kdesi mapku Evropy se znázorněným rozsahem zalesnění v devátém nebo desátém století. Až mě to překvapilo, jak byl celý kontinent i s přilehlými ostrovy pokryt téměř souvislým kobercem lesů. Bez něho bylo podle mapky jen několik nevelkých území a pak už jen takové zanedbatelné nitky. Představil jsem si, co tehdy musel les pro lidi znamenat: nepříjemnou překážku, změt kořenů a větví, nebezpečí v podobě lidské i různých příšer a duchů, hmatatelný doklad malosti člověka. Dnes se šíří opět poněkud emocionální přístup lidí k lesu. Je v něm racionální jádro, vědomí jeho užitečnosti a harmonické krásy, ale také jistá úcta ke stromu, přírodnímu artefaktu, skoro všednímu zázraku. Vždyť takový strom může dorůst výšky katedrály a až na samý svůj vrcholek, někde ke stu metrům výšky, je schopen dopravit vodu pouhým vztlínáním. Právě tak na člověka působí vědomí staletého stáří, jehož se některé stromy dožívají a zvláště pak skutečnost, že na Zemi stojí živé v extrémních případech už od dob stavby pyramid.

Lidé mění své názory na důležitost světového ekosystému v první řadě v reakci na alarmující škody, které mu způsobili. Dalším podstatným důvodem je jejich vyšší životní úroveň a pochopitelně také lepší informovanost. V důsledku postojů a akcí uvědomělé veřejnosti se v současnosti mění tvář politiky i hospodářství, začínají se uskutečňovat tzv. ekologické projekty většího a velkého rozsahu. Souběžně s tím však postupuje další devastace milionů hektarů půdy a zhoršování podmínek života celých velkých oblastí.

Povšimněme si nyní některých závažných problémů, jejichž řešení nebo aspoň zmírňování je nezbytné k tomu, aby se vztah naší civilizace a přírody poněkud harmonizoval. Velmi negativní dopad má a bude mít trvající populační exploze. Je charakteristickým jevem v chudých zemích tropického a subtropického pásma. Snížení úmrtnosti, zejména dětské, ve většině těchto států nenásleduje dosud odpovídající omezení porodnosti. V našich podmínkách si stěží dovedeme vůbec představit, co znamená zdvojnásobení počtu obyvatel třeba za mé-

ně než třicet let. Jak by asi vypadala naše města, kdyby se do nich lidé hrnuli v takovém množství jako do metropolí rozvojového světa? Jaká by byla třímilionová Praha během nějakých dvaceti nebo pětadvaceti let? Pochmurné předpovědi Římského klubu se nevyplní, to je nyní už zřejmé, ale ještě patrnější je, že přílišný růst populace ztěžuje a namnoze přímo znemožňuje odstranování bídy a zaostalosti. Je zcela nežádoucí, aby během několika desetiletí populační exploze se v podstatě jednou provždy objektivně přelidnily tradičně hustě osídlené kraje. Politika prosazující omezování porodnosti je velice obtížná, avšak mnohde opravdu nezbytná. Poučením tu musí být její dosavadní neúspěch v radě zemí i výsledky v jiných. V žádném případě ale nesmí být násilná a nehumánní.

Někteří lidé si myslí, že tzv. ekologické problémy se týkají především nejvyspělejších zemí s jejich "přetechnizovanou" civilizací. Skutečnost této představě zdaleka neodpovídá a v budoucnosti může být situace právě opačná. Vždyť chudé státy nemají prostředky na nákladné projekty, jejichž realizace je nezbytná, má-li se devastace životního prostředí omezit. Žijí většinou docela jinými starostmi, neboť mnohde je hlad, epidemie a lokální konflikty. Za takového stavu samozřejmě nepochopí, proč po nich bohaté země chtějí, aby si chránily své přírodní bohatství, jež si samotné v minulosti zničily. Lidé, kteří v rozvojových státech hromadně opouštějí venkov a odcházejí do měst, si ani neuvědomují, že by komíny znečišťující ovzduší nefiltrovanými zplodinami mohly znamenat vůbec nějaké nebezpečí. Jejich průměrnou délku života ostatně dosud zkracují podstatněji jiné faktory. V oblastech, kde zatím živelná industrializace neprobíhá, bývá zdrojem škod na ekosystému z našeho pohledu málo závadná lidská činnost, např. pas-
tevectví. Nadměrně vypásané travní porosty neodolávají dostatečně ero-

zi a postupu pouští. Rostoucí populace znamená stupňující se tlak na v oblasti řídkěji osídlená území. Přistěhovalci tam pak klučí a pálí prales, k němuž nemají ani vztah asi už poslední generace neasimilovaného a kulturně "nekontaminovaného" původního obyvatelstva, ani vztah veřejnosti hospodářsky vyvinutých zemí. Na rychlém mizení lesů má vinu rovněž obvyklá praxe chudých států /žel i ČSSR/, totiž prodej přílišného množství dřeva nebo dokonce pronajímání částí území cizím dřevařským firmám. Dochází tak k nenávratným ztrátám obrovského bohatství genofondu, jež je vlastní tropickým deštivým lesům a kromě toho i k vysychání rozlehlých oblastí. Vzdálené pastviny v jeho důsledku neuživí stáda koz a skotu a jakýsi začarovaný kruh se uzavírá.

V globálním měřítku má na životní prostředí velmi negativní dopad energetika. Při spalování uhlí se uvolňuje oxid uhličitý, jehož podíl v ovzduší stále stoupá. Oslabená rostlinná společenstva jej přitom nedokáží absorbovat ani tolik jako v minulosti, čímž se celý proces ještě urychluje. Vyšší koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře může vyvolat jev, kterému se populárně říká "skleníkový efekt". Pokud by jako klimatologický faktor začal dominovat, průměrná teplota na Zemi bude čím dál více stoupat. Takový vývoj by se mohl pro lidstvo stát daleko větším nebezpečím než běžné podnebné rytmy. Poměrně malé zvýšení dlouhodobých teplotních průměrů může totiž přinést katastrofální neúrody v hustě zalidněných oblastech, např. na indickém subkontinentu nebo v Číně. Leccos dnes naznačuje, že jsme se již octli na prahu období, jehož podnebné poměry bude určovat právě podíl oxidu uhličitého v atmosféře. S jeho výší souvisí i riziko možného vzestupu hladiny světového oceánu v důsledku tání ledovců kolem jižního polárního kruhu. Nízko položené přímoří, leckde zasahující i hodně hluboko do vnitrozemí, by pak bylo postupně zatopeno. Zmíněné hrozby lidské civilizaci hovoří naléhavě pro omezení produkce oxidu uhličitého a zároveň i pro udržení, případně rozšíření, vegetačního krytu souše, především lesů i fytoplanktonu ve vodách moří.

Skutečnou "ekologickou metlou" je spalování nekvalitního hnědého uhlí s vysokým obsahem příměsí, hlavně síry. K výše uvedeným škodlivým vlivům přistupuje v tomto případě ještě další, velmi diskutovaný, "kyselý déšť". Vlastně slabý roztok kyseliny sírové poškozují zejména jehličnaté lesy, překyseluje půdu i vody jezer. Bez toho, aby v odlehlých horách vrčely motorové pily nebo se tu objevili třeba jen turisté, mizí odtud zelen a s ní i život z jezer. Stačí vítr a vysoké komíny v oblastech dobývání hnědého uhlí. Pohroma pro lesy mírného pásma i lesy severské má především tuto podobu. Přesto zvláště v trojúhelníku NDR-Polsko-ČSSR zůstává dosud hnědé uhlí pravním úhelným kamenem zdejších ekonomik.

Ropa má oproti uhlí jako palivo řadu výhod. S její těžbou a dopravou však souvisí několik vážných rizik. Největší pozornost na sebe asi poutají havárie obřích tankerů, ale k únikům cenné suroviny dochází také z podmořských vrtů, při vymývání cisteren a podobně. Před lety jsme možná samočisticí schopnost moří podcenili, ale to nic nemění na skutečnosti, že následky ropných havárií bývají opravdu katastrofální. Vyčíslit se dají ztráty vznikající rybářům nebo rekreačním střediskům, těžko vyjádřitelné jsou však škody na ekosystému. Ropa a její deriváty bývají ovšem i nejčastějším zdrojem znečištění sladkých vod.

Snad největší diskuse a protesty provázejí výstavbu jaderných elektráren. Jejich provoz přitom nepůsobí na životní prostředí nějak zvlášť dramaticky. Pomíneme-li jejich nákladnou výstavbu a problematickou budoucnost po odstavení reaktorů, největším problémem bývá, že ohřívají především okolní vodstvo. Veřejnost se ale právem obává mocných sil, které se v nich skrývají. Zvlášť po jedné z "nejpůsobí-

vějších" katastrof, které si přivodila civilizace v mírových podmínkách, po havárii jaderného reaktoru v Černobylu. Reálné důsledky i mimořádné znepokojení a šok zasáhly ohromný kus světa během velice krátké doby. Přesto se zdá, že opravdu špičkově zajištěná jaderná energetika zůstane i pro budoucnost aspoň v řidčeji osídlených oblastech jedním z přijatelných způsobů uspokojování lidských požadavků na energii. Může tomu tak ale samozřejmě být jen se souhlasem většiny společnosti i jejích odborných a politických kruhů.

Asuánská přehrada a údolní nádrž mohou být příkladem toho, že ani "nejčistší" metoda získávání elektrické energie není z ekologického hlediska vůbec bezproblémová. Chrám v Abú Simbelu byl velkoryse zachráněn, k znehodnocení vzácných přírodních společenstev v pusté krajině dojít nemohlo a přece pozdní pochybnosti o celém díle vzrůstají. Poušť stále začíná v těsném sousedství přehradní nádrže, která sama se navíc zanáší a má nízký stav vody. Co je však nejhorší, vybudování hydroelektrárny má svůj díl viny na slábnutí proslulých nilských záplav, na nichž po tisíciletí závisí úroda v údolí veletoku a v jeho přelidněné deltě. Známá je i přímá souvislost mezi napuštěním několika velkých nádrží a nebezpečným zvýšením seismicity v oblasti. Možné zlepšení místního klimatu i hospodářský efekt vodních děl bývá často znevážen i dalšími negativními dopady. Snažme se, aby opožděné prozření doprovázelo co nejméně našich nákladných činů, a to nejen v Egyptě nebo na Sibiři, ale i v Československu. Každý větší zásah do vodního režimu planety může totiž znamenat změny, které ještě po dlouhý čas nedokážeme ani předvídat.

Protože tzv. alternativní metody získávání elektrické energie zřejmě v dohledné době nedoznají dost významného rozšíření, nezbyvá lidem než uvážlivě využívat těch méně škodlivých z tradičních postupů. Je nutno vynakládat ještě více prostředků a intelektuálního potenciálu na urychlení procesu objevování a prosazování energeticky a materiálově úsporných technologií. Spolu s tím by měla jít ruku v ruce také opatření na snížení přírůstku obyvatelstva rozvojových zemí i změna přílišné orientace na spotřebu v zemích hospodářsky vyspělých.

Celý komplex ekologicky negativních přeměn souvisí s pronikáním cizorodých látek produkovaných průmyslem do přírodního koloběhu. Pesticidy, insekticidy a další nebezpečné chemikálie se dostávají dopotravinného řetězce a způsobují úhyn živočichů i závadnost naší stravy. Přitom v zemích s nedostatečnou zemědělskou produkcí je jejich aplikace často jedinou cestou k zažehnání hrozby hladu. V nejvyspělejších státech se této problematice již věnuje náležitá pozornost a zdravotní aspekty zde nyní zaujímají patřičné přední místo. Vývoj ve světě by se měl postupně ubírat obdobným směrem, neboť čistá voda a zdravé potraviny se oprávněně stávají jedním z elementárních požadavků člověka.

Bylo by snadné vypočítávat ještě dlouho příklady problematice činnosti lidí. Produkujeme totiž příliš mnoho odpadů, příliš mnoho rádiových vln, příliš mnoho freonů... Zde se snad ještě na chvíli zastavme. Bylo zjištěno, jak se už skoro všeobecně ví, že tyto plyny rozrušují ozónovou vrstvu v horní části atmosféry. Země zbavená své přirozené ochrany by byla vystavena tvrdému kosmickému záření, jež je silným mutagenním faktorem a působí na zdraví velmi negativně. Riziko, které vědci rozpoznali, mobilizovalo tentokrát, dá se říci příkladně, velké mezinárodní společenství k adekvátně radikálním opatřením. Snad se jich dočkáme ve více oblastech.

Lidská společnost stojí dnes, jak vidíme, u vzniku celé řady jevů, které ztrpčují život jejích členů. Jeho délku a kvalitu ohrožují nyní ve vzrůstající míře stejné faktory, které způsobují destrukci ekosystémů naší planety. Úsilí o zachování životního prostředí se tak často stává zápasem o zdraví a životy lidí. Je nejvyšší čas, aby bylo zcela překonáno hledisko považující ochranu bohatství přírody za jakýsi lu-

xus nebo projev sentimentu. Opak je pravdou. Původní společenstva představují pro člověka velmi cenný indikátor kvality podmínek, které trvale potřebuje ke svému životu.

Lidé jsou zcela zákonitě "od přírody" antropocentričtí. To však neznamená, že si neuvědomují svoji hlubokou spřízněnost s ostatními živými tvory. Mnozí k nim cítí silné emocionální pouto a také chápou, že jejich záchrana v jedině možném rámci ekosystému by byla jednou z největších služeb, které mohou žijící generace poskytnout těm budoucím. Protože jsme v této úvaze nejmenovali žádný "volně žijící" živočišný druh, vzpomeňme aspoň nasazením techniky bezprecedentní akci na osvobození tří plejtvákovců šedých ze zajetí ledu. Úsilí, na němž se podíleli příslušníci obou, jak se zvyklo říkat, supervelmocí, skončilo nakonec šťastně a dva dospělí kytovci se vydali na volné moře. Reálná ochrana fauny musí samozřejmě vypadat jinak, ovšem to, jak zachránci nelitovali sil a prostředků, příkladné bylo. Miliony televizních diváků i čtenářů novin po celém světě sledovali po týdny další osud zvířat. A v tom tkvěl vlastně hlavní přínos akce, neboť po jejím skončení se stalo opět obtížnějším masakrovat podobné živočichy.

Na závěr zamyšlení nad vážnou krizí lidské civilizace uveďme snad už jen malou připomínku. Věda, tedy činnost, která urychlila a dokonává proces svébytné emancipace člověka na přírodě, usiluje v současnosti o sjednocující teorii fyzikálních sil a také v dalších oblastech dospívá na kvalitativně vyšší úrovni k tomu, co jistě na základě prosté lidské evidence tušili naši dávní předkové, totiž že živá i neživá příroda, doslova celý svět, tvoří jednotu, mimo níž nic není. Ani člověk se nestal a nestane výjimkou, jejíž pohyb by se odehrával v nějakém jiném, odděleném, prostředí. I v tom nejpřepychvějším salónu, i třeba v pěti zlatých rakvích, zůstává člověk dílem přírody. Ke svému životu potřebuje tu samou vodu a kyslík, s nimiž hospodaří po miliardy let příroda. Potřebuje to samé světlo a teplo, jež jsou zdrojem přírodních procesů, uzavřených cyklů, které jej dokáží fascinovat. A tato fascinace se stává jen dalším, podpůrným, argumentem pro volbu nových smělých idejí, které budou člověka na jeho dalším vzestupu doprovázet.

ik

PÝCHA PŘEDCHÁZELA PÁD

Adolf Hitler se v době stého výročí svého narození stává předmětem ještě většího množství banálních i podnětných úvah než obvykle. Je osobností, které se podařilo ovlivnit dějiny způsobem, který nesnese téměř žádného srovnání. Jeho vzestup i pád se promítly dosud snad nevidaně drasticky do privátních osudů desítek a stovek milionů lidí skoro na celém světě. Jeho jméno patří k těm nemnoha, jejichž zvuk dolétl k uším bezmála všeho lidstva. Pozornosti tedy jeho osobnost a skutky být ušetřeny opravdu nemohou.

Aniž by Hitler usiloval právě o to, podařilo se mu stát se Hérostratem 20. století. Proč ale právě on? Jak se mohlo stát, že docela obyčejný člověk dostal příležitost rozničit strašný válečný požár? Jistě je dost pravdy na tvrzení, že Hitlera "udělalo" Německo. V pravý čas dalo šanci "mesiáši" ze svých měštických řad. Jakmile byl idol jednou zrozen, měl mimořádnou, i když ne neomezenou, možnost formovat německý národ. Srovnáme-li Hitlera s jinými diktátory a agresory, bude se od nich lišit rysy, které byly charakteristické pro německé poměry oné doby. Odlišovat se bude ovšem i svým čistě osobním profilem, neboť Hitler byl bezesporu silně patologickou osobností.

Kariéru neumožnila Hitlerovi pouze specifická situace v Německu. Ponížení a roztrpčení po předchozí prohrané válce i kladení necitlivých a nemoudrých podmínek vítězů zasévaly jistě mocnou touhu po odvetě a národní velikosti. Na Němce však musela zapůsobit ještě silná a svým způsobem kongeniální osobnost. A tou se Hitler stal. Ač svým vzhledem ani původem neodpovídal představě ideálního Němce, vzrušujícími projevy nového typu, svou plebejskostí, ale i svůdným programem, činnými plány a promyšleným postupem získával na svou stranu stále větší část národa.

Hitler dosáhl moci, jaká bývá stále řídkěji dopřána jedinému člověku. Jeho triumf vůči tendenci, která je produktem, štěstím a nadějí lidstva, vyústil v tragický regres. Fašismus nebyl v tomto století jediným nositelem antihumanity a totalitarismu. V některých ohledech byl dokonce ještě překonán deformovaným socialismem především J. V. Stalina. V čem však zůstal bez konkurence, to je jeho neskrývaná agresivita, jeho sázka na válku. Svou zločinnou zpupností se ovšem posléze postaral o nejpůsobivější diskreditaci válečných výbojů. Vrcholné diktátorské režimy tohoto století uspíšily vlastně krizi systémů absolutistické moci. Proces ustavení její bezpečnější náhrady není ale dosud zdaleka všude ukončen.

Strašlivé na Hitlerově kariéře je především to, že mohla přijít v době, kdy vědci prostřednictvím svého důvtipu pronikali do nitra atomu a kdy slavila již 150 let ústava vycházející z přesvědčení, že lidé se rodí jako sobě rovní. V tomto čase uváděl Hitler do vytržení nejen masy, ale také univerzitní profesory, svými bláboly o krvi a půdě. Za takové situace nerozhodovalo, že žili i lidé, kteří čest německého národa zachraňovali. Nebezpečí spočívající v podceňování refugií, kde je vítána demagogie a kde aplaudují retardovaným projevům, zůstává aktuální i mimo Německo dodnes.

Jak už tomu v případě mocných jedinců bývá, i Hitler překročil na konec hranice svých možností. Objektivní fungování sil chtěl převážít vlastní vůlí, samozřejmě marně. Naopak prosazováním svého subjektivního pohledu svůj pád dokonce urychlil. Za dvanáct let vlády stihl však tolik, že jej lidé dosud právem považují za personifikaci zla.

Ještě dnes, skoro 45 let po Hitlerově smrti, se setkáváme s nepřímými důsledky jeho avanturismu. Stačí se podívat v Berlíně na zeď rozdělující město nebo zajet k hranici ještě bližší. Vlastní Hitlerův politický odkaz je však toho druhu, že byl mrtev v téže chvíli jako jeho původce.

SVĚT A MY.

SSSR - GRUZIE:

Lidé pořádali bez povolení mohutné mítinky a demonstrace. Křičeli protisovětská hesla. Někomu se zdálo, že horší to už být ani nemůže. Nyní je ticho. Účastníci demonstrace byli rozehnaní, zranění, otráveni, zabiti. Najednou je jasné, jak malým zlem bylo, když křičeli ještě artikulovaně!

POLSKO:

Země se konečně dočkala dlouho slibovaných "rozhovorů u kulatého stolu". Ještě krátce před jejich započatím si vláda kladla podmínky ohledně složení opoziční delegace. Na poslední chvíli však od nerozumných požadavků ustoupila a dialog, od něhož Poláci přece jen mnohé očekávají, mohl být zahájen.

V našich novinách můžeme často číst, že nynější Solidarita je jiná než ta z roku 1981. Nevím, snad se v podobném duchu píše i v části polského tisku. Čtenáři mají každopádně taková konstatování usnadnit přijetí myšlenky o správnosti obou protikladných linií polského vedení. Samozřejmě, že Solidarita doznala určitého vývoje, změnám podléhá nakonec i kámen, ovšem co je to proti obratu, který prodělalo stranické centrum! Změna jeho politiky nepřišla v žádném případě sama od sebe, přesto však zaslouží polští čelní představitelé za svůj realismus a pružnost uznání.

Těším se na chvíli, kdy se z novin dozvíme, že Charta 77 už není tou Chartou, jakou bývala. Obávám se ale, že v tu dobu bude naše ztráta času z hlediska nástupu dynamických reforem mnohem větší než je tomu v Polsku.

ik

PRAŠTILO PŘES OČI:

Přiznat existenci politických vězňů je dnes velmi neobvyklý a netaktický tah. Vědomy jsou si toho i naše úřady a takovou klasifikaci v případě kteréhokoliv československého vězně rezolutně odmítají. Poukazují přitom na to, že odsouzení byli shledáni vinnými nezávislými soudy, neboť překročili některé zákonné ustanovení československého právního řádu. To, že naše zákony umožňují postih činností svou podstatou výlučně politické povahy, neberou úřady ve svých vyhlášení vůbec na zřetel.

V poslední době přinášejí sdělovací prostředky informace o rozsudcích nad občany, kteří vyvíjejí nezávislou činnost. Podáváním zpráv o v absolutním měřítku nízkých trestech, dokonce i o podmíněných rozsudcích, je vlastně nechtěně demonstrována výlučnost určité kategorie soudních procesů. Na novinové stránky v podobě oněch krátkých zprávíček proniká fakt, že odsouzení podle některých paragrafů zasluhují mimořádnou pozornost; takovou velkou pozornost, jakou k sobě politické procesy vždy poutají.

- - - - -

Pro usnadnění orientace je u nás termín demokracie ověšován přívlastky. Když do Československa, nebo častěji do Sovětského svazu, přiletí některý představitel té jejich, buržoazní, demokracie, nikdy o něm neřekneme, že je buržoa. Většinou jim ovšem také není. Avšak ani v případě jednání s majiteli obřích firem nejednáme s nějakým kapitalistou, nýbrž s ctihodným podnikatelem. Jeho pozornost se snažíme všemožně upoutat, neboť bychom s jeho firmou rádi založili společný podnik. A právě v té době, totiž dnem i nocí, usiluje světová buržoazie o naplnění svých velmocenských choutek. Jsme prohnání nebo schizofrenní?

ik

Charlie Chaplin: Inspirace

Obvykle bývá pramenem mé inspirace hudba... abstraktní předměty. Myslím, že inspirace přichází z abstraktního pramene. Umělce v daném okamžiku vzrušuje nějaká emoce... vezme tuto emoci a přeloží ji... dá jí výraz. Když se protápává k ideji, záleží průběh tohoto hledání na oblasti, ve které hledá. Jestliže leží v oblasti komiky, potřebuje svobodu... zvláštní oddálení, musí utéci sám sobě... pocítit tep života... stýkat se se živými bytostmi... možná, že se mu bude chtít poslouchat symfonickou hudbu.

Nejzřejmější je pro tvůrčího ducha opakování. Je třeba docela změnit atmosféru, okolí. Na příklad tento pokoj v mém domě. Tak mnoho jsem v něm pracoval, tolik dní jsem v něm strávil. Je špatným vodičem myšlenek. Hledám-li novou atmosféru, musím jít do studia.

Od tohoto okamžiku, kdy začala práce, stává se můj mozek živějším a citlivějším. Tak se rodí scénáře. Především myšlenka. Potom... práce. Práce rodí práci; myšlenka rodí myšlenky, jedna myšlenka rodí druhou. Když nepracuji, stávám se vnitřně nepružným. Jako ve všem, je praxe potřebná i zde. Nedá se uhadnout, kdy přijde inspirace. Je třeba jí tak říkajíc razit cestu; jako kdybyste byli zatlačeni ke zdi a museli se bít. Mnohé moje práce se podobaly útěku.

Když pracuji ve studiu na filmu, odcházím skoro každý den do polo-prázdného pokoje a sedím tam sám, jen se čtyřmi stěnami. V pokoji je stůl a několik židlí a nic víc. Sedím tam a dostávám se do nálady, která napomáhá zrodu myšlenek. Je to velmi tichý, odlehlý pokoj. Telefon je vypnut, nikdo mi nepřekáží.

Nazývám tento pokoj "potnice". Trávím v něm mnoho dní, odpočívám. Moji pozornost neruší ani obrázek, ani linie, ani barva; atmosféra svádí jenom k myšlení. Když tam sedím, zaměstnávám se jenom jednou věcí. Myslím nebo mluvím. Můj mozek je zaujat jenom jedinou myšlenkou.

Přicházím tak kolem devíti hodin ráno a odcházím v pět, šest nebo v sedm hodin večer. Nikdy neopustím pokoj dřív... A tu nadejde den, kdy vlivem tohoto okolí začínají přicházet nápady jeden za druhým.

x

Myslím, že je především třeba pocítit nadšení. Myslím, že inspirace, to je hlavně nadšení. Předpokládám, že inspirace přichází ze zájmu, jsme prostě zcela naplnění zájmem.

Často vím, že v tom neb onom místě potřebuje film sestřih, ale je mi líto vypustit scénu, myslím si: aťsi je to trochu dlouhé - zkontroluji si to na obecněstvu. A vždycky toho potom lituji. První reakce je vždycky správná. Jestliže jsou zde pochybnosti, znamená to, že je zde pro ně důvod. Obyčejně to znamená, že je třeba něco vynechat. Jsem vždycky velmi neklidný, když si něčím nejsem jist.

SOUDÍM, UPOZORŇUJI, PODOTÝKÁM...

Zimní FFP je ojedinělou příležitostí vidět aspoň nějaké filmy s jistou uměleckou úrovní. V tomto směru nebyl ten letošní výjimkou. V programu byly tři taháky, o kterých se dalo předpokládat, že zaplní kina: Bertolucciho Poslední císař ověnčený 8 Oscary, Pollackovy Vzpomínky na Afriku se 7 Oscary a Joffého Mise vyznamenaná Zlatou palmou v Cannes. Slavný Berolucciho film mne nezklamal, jsou v něm působivé masové scény i interiéry, skvělá je režijní a kameramanská práce /zvláště ve střední části filmu/. Přesto mne film nechal chladným, řekl bych, že k prolnutí závažného myšlenkového poselství /o osudu individua v dějinách, vlivu výchovy na člověka aj./ s atraktivním filmovým rámcem nedošlo. Vzpomínky na Afriku jsou také příkladem komerčně úspěšného filmu, který nerezignuje na umělecky vyšší cíle. Zde se však podařilo natočit dílo, které je skutečnou podívanou a současně psychologickou studií, došlo k imponujícímu sjednocení. Krásné záběry přírody mají svou logickou protiváhu v osudech hlavních postav, a vše spěje k úžasně vygradovanému závěru, kde nejde o vyvolání levného dojetí, nýbrž o poskytnutí hlubšího zážitku. Pateticky humanistický Pollackův film vytěžil z tématu maximum, na čemž nemůže nic změnit několik možných výhrad /např. dost ploše zahrnaný Denys Robert Redforda/. Také Mise sází na atraktivitu prostředí /např. až vyumělkovaně nasnímané záběry obřích vodopádů/ a obecně srozumitelné a apelativní poselství. Je jistě dobře, že český divák může vidět konečně jezuity i z jiné stránky než jako nenávislné ničitele knih, poznat jejich mírové poselství mezi domorodci. Závěrečná scéna vraždění indiánů a jejich křesťanských ochránců nemůže na diváka nezapůsobit, ale nemůže také zastřít, že Mise je dílo místy nevyrovnané, že některé dobrodružné prvky nezapadají do celku jak by měly a že celý film působí přece jenom trochu vyspekulovaným dojmem. Andrzej Wajda a Andrej Tarkovskij jsou proslulými režiséry a uvedení každého jejich díla je milovníky filmového umění napjatě očekáváno. Wajdova Kronika milostných nehod, natočená podle románu Černá kronika lásky Tadeusze Konwického /jak Wajda tak Konwicki patří k nejvýznamnějším intelektuálům podporujícím Solidaritu/, se vyznačuje všemi tradičními režisérovy přednostmi; barvitě obrazy od vyhraněné expresivnosti k lyrické rozevlátosti a přesná metafora se snoubí s plastickým zobrazením charakteru lidí ve vypjaté společenské atmosféře. Nová Wajdova variace na téma křehkosti a zranitelnosti člověka se řadí hned za Krajínu po bitvě. Poslední film Tarkovského je důkazem, že v tomto režisérovi odešel geniální umělec. Když vezmeme v Oběti pouze formální stránku, je to cosi nevídaného. Vytríbené záběry charakterizované citem pro únosnost obrazu, putující kamera a její zachycení světla a stínu, ztlumení barev v takřka komorním prostředí - a v závěru náhle rozjasnění, obětní oheň plane a tento červený kohout, kamerou stále opouštěný ve prospěch pobíhajících lidí a zeleně, a stále se vracející, se v poslední sekvenci filmu mění v smiřující strom, pod nímž leží chlapec, jenž němý nabyl hlasu. Tarkovského "pravda jako cesta, po níž se člověk ubírá" je podstatou filmu, který podle mého názoru vejde do dějin kinematografie.

Po přečtení odeonského výboru povídek Joyce Carol Oatesové Bohyně a jiné ženy se člověk ptá, proč zrovna od této autorky u nás vyšla již čtvrtá kniha, když od jiných osobností dnešní americké literatury neznáme vůbec nic. Oatesové práce nám dávají obstojnou představu o životě v USA, jsou jakýmsi sociologickým průřezem různými prostředím, ale umělá dramatičnost, konvenčnost střídaná s chtěnou moderností, až příliš lehký sloh a nadprodukce brání hlubšímu uměleckému zážitku.

ok

V době, kdy František Stárek, obětavý šéfredaktor Vokna, sedí ve vyšetřovací vazbě a náklad třináctého čísla časopisu byl zabaven, vracím se k číslu 12.

Musím říci, že právě Vokno je mi stále milejší, nehledaná, neučesaná forma článků, prostá úprava, technika cyklostylu, to vše se podílí na nezvyklé rezonanci.

Vokno budí dojem skutečného zápisníku, kde se lidé vyslovují a kde především záleží na upřímnosti a autentičnosti sdělení. Projevuje se to hlaвно v prvním oddílu Aktualit, ale i v dvou reportážích P. Blunfielda Další pokus o Lennona /8.12.1986/ a Pokus o Plastic People "Live" o známém úředním zrušení vystoupení PPU na začátku roku 1987. Poznámka o hudbě Egona Bondyho zaujme postřehy o vážné hudbě, v této kulturní oblasti ne zcela obvyklými. Básník rezolutně tvrdí: "Současná hudba je nám zvukově daleko bližší než hudba XIX. století a každého osloví něco z ní. Je jen pohodlná lenivost a nelogický predsudek, které vás vedou k tomu, že ji neposloucháte, že se o ni vůbec nezajímáte. Je to ostuda, že to musím znovu psát na konci století, jehož umění je jeho jedinou pozitivní legitimací před dějinami, neboť ve všech ostatních ohledech je, jak známo, bilance tohoto století negativní přes četné možnosti techniky a vědy. V naší zemi věru není život v umění reprezentován Svazem spisovatelů, výtvarníků atd. Reprezentují ho ti, kteří tvoří za nepředstavitelně těžkých podmínek v praktickém undergroundu. Ti, kteří toto úsilí nesledují a nepodporují, přicházejí o strašně mnoho: žijí a budou žít s pocitem, že žijí a žili v marné době marný život. A přitom stačí jen trochu se namáhat a rozhlédnout se okolo a uvidíme, že žijeme v době plné tvůrčího napětí, tvůrčí energie, tvorby nových odvážných hodnot, v době plné tvůrčího dobrodružství. Být přitom, být spolu, je zázračný lék proti marnosti. Nesčetně mnoho generací už žilo v situaci, kdy společenské podmínky byly tak ztuhlé, že nepřipouštěly žádnou politickou aktivitu a ani pomyšlení na změnu. A vždycky zůstávalo právě umění jako oblast plného života. Pochopitelně nikoli umění oficiální. Ale tak to právě má být. A těm, kteří z lenosti se neúčastní tohoto plného života, ale mají za pohodlnější pseudo-filosofovat u piva o marnosti a svém neštěstí, mohu říct jen to, že umění bez nich nechcípne, ale oni chcípnou."

Z oddílu literatury si zaslouží pozornost Má vlast Iriny Katušinské, ruské básničky, v Sovětském svazu v osmdesátých letech vězněné a nyní žijící na Západě. Studie Jiřího Kratochvíla Česká literatura teď již vyšla v Hostu a je dle mého názoru svrchovaně zajímavým a kvalitním textem na dané téma. Najdeme zde jistě i sporné nebo zjednodušené soudy /např., že se "celých 15 let neobjevila jediná opravdu nová spisovatelská osobnost, která by - jako v 60. letech např. Škvorecký, Vaculík, M.Kundera, Linhartová, Vyskočil, Lustig - měla své dychtivé a nadšené příznivce, vítající každou knihu jako událost"/. Zajímavé je Kratochvílovo poukázání na určitý pardon, kteří dávají ineditní autoři spisovatelům, kteří se z pragmatismu přizpůsobili normalizačním nárokům. "Vždyť není to poprvé, že čeští spisovatelé mlčí k likvidování české kultury a k zatýkání českých spisovatelů, a není to poprvé, že národ prochází hlubokou, dezintegrující krizí a čeští spisovatelé k tomu štrikují selanky." Kratochvíl není plakátový, není barvotiskový, a v samém závěru razí své umělecké krédo. "Stranou literatury zinstitutionalizované a zmanipulované i literatury, která jen sama v sobě hledá své ospravedlnění /sebejisté svým přesahováním/, a samozřejmě i literatury "zpančované prasaty kšeftů" se vždy objevovali autoři opravdu svobodní a nezmanipulovatelní, kteří neměli společné téma ani společnou

literární techniku, tutéž víru, program ani vyznání, autoři nesdružující se pod vůbec žádnými prapory, mluvili vždy jen sami za sebe a jen ze svého úradku a pověření, neobraceli se k národu, ale ani k žádné sociální nebo jinak determinované skupině, ale zase jen k jedinci, k svobodné lidské individualitě a vnitřní opravdovost - upřímnost byla jejich verifikací pravdy v literatuře, pravdy, jež má tu moc, že prosakuje odtud - z literatury jako otevřeného systému - do celého prostoru života."

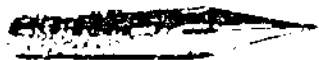
V oddílu Výtvarné umění stojí rozhodně za pozornost Ariadnina nit Matěje Krčmy, věnovaná modernímu umění na Slovensku. Autor sleduje chronologicky vývoj, mj. píše, že po roce 1948 by se dali malíři "tvorící tvrdošíjně po svém" spočítat na prstech jedné ruky, ostatní byli "dobrymi počtáři". Jsou zde podány některé výstižné charakteristiky, autor odhaluje ledví J. Fila, V. Kompánka, A. Brunovského, ale nachází i slova uznání pro R. Krivoše, J. Čunderlíka, M. Bočkaye a dalších. Text přednášky Pocta Andy Warholovi od Ivana M. Jirouse přináší cenné informace o tomto slavném umělci o kterém se nyní opět hovoří v souvislosti s možností věnování některých jeho děl Slovensku, kde se Warholovi rodiče narodili.

Ekologická rubrika s výstižným názvem Můj kraj, stejně jako tvůj kraj, jde do prdele přináší řeč indiánského náčelníka Seattla, kterou pronesl jako odpověď prezidentu Franklinu Pearceovi. Kdysi jsem slyšel tuto řeč na Hlasu Ameriky a litoval jsem, že ji nemám písemně k dispozici, nyní patří díky Voknu za to, že ji uveřejnilo, neboť, jak se tu píše, tato slova září "silou bezmála prorockou". Náčelník řekl: "Moje slova jsou jako hvězdy - nikdy nezapadnou." A měl pravdu - sugestivní řeč Seattlova je důkazem, že člověk může svým srdcem a citem vyhmátnout to, co teprve za více než století začne být přijímáno. "Co je člověk bez ostatních tvorů? Kdyby nebylo všech zvířat, člověk by zahynul na velkou samotou duše. Protože co se stane zvířatům, brzo se stane i lidem. Všechny věci spolu souvisí. Musíte naučit své děti, že půda pod jejich nohama je popel našich dědů. Aby si vážily svého kraje, řekněte jim, že země oplývá životem našich pokrevních bratří. Naučte své děti to, co my jsme učili naše: země je naše matka. A jaký osud potká zemi, to se stane i jejím synům. Když lidé plivnou na zemi, plivají sami na sebe. Tolik víme - země nepatří člověku, člověk patří zemi. To víme. Všechny věci jsou spojeny jako krev, jež váže jednu rodinu. Člověk neutkal osnovu života, je jen jeho vláčenkem. A co učiní osnově života, činí sám sobě." "I bílí lidé pomínou, možná dříve než ostatní kmeny. Pokračujte ve znečišťování svého lože a jedné noci se zadusíte ve vlastních výkalech." Indiánovo "miluji svou zem tak jako novorozeně miluje tep matčina srdce" a "možná, že jsme přece jen bratři, uvidíme" vzešlo ze srdce a nese se k srdci. O co převyčoval tento "divoch" své "civilizované" protějšky!

V části Současné proudy myšlení stojí za přečtení rozhovor Šríly Prabhupády z hnutí HaréKrišny s kardinálem Jeanem Daniélem, věnovaný problematice zabíjení zvířat.

Scénka Pupák v emigraci z roku 1968 od Šimka a Grossmana nám připomíná, že jejich humor byl v oné době nejen ostře politicky vyhocený, ale měl i náležitou brizanci, zvláště v porovnání s některými dnešními křečovitými výkony M. Šimka a J. Krampola.

Reakcí na Pelcovy Děti ráje se zabývá článek Spor tří doktorů o Dobro a Krásu, Ivanem Svitákem pak speciálně Di do hajzlu, ty sajrajte!, kde Jirous /podepsán Magor/ denuncuje exilového odpůrce undergroundu. Nemá cenu je rozsuzovat, oba mají své hledisko. Bondyho K alternativnímu kalendáři je výrazem chvályhodné snahy o evidenci knih, časopisů apod., které jsou v Československu vzácné a přitom nanejvýš potřebné. Projevuje se zde autorovo nekritické stranění undergroundu a zjevná nechut vůči Chartě 77. /"Neboť kultura Edice Petlice a Sixty-Eight Publishers není o moc méně kulturní mrtvolou než je kultura establishmentu."/

Jakub Deml

CESTA ZA POVÍDKOU

Bylo, nebylo. Už jsme se neviděli, nevím jak dlouho, i rozjel jsem se k němu. Tak co je nového? - pojd' a viz! povídá mně. Vede mě na dvorek a ukazuje mi králíka, jakousi odrůdu českého strakače.

- Hm, a to máš jen toho jednoho?

Neměl bych ani toho, ale pani Brychtové chce jeden za druhým, i povídá mně: já vám ho dám. Ale neručím na něj. U mne by jistě počel. Možná, že u vás vydrží, přijde na jiný vzduch a na jinou stravu.

A tak jsem si ho vzal. Na jiný vzduch přišel, vždyť je to od Brychtových skoro půl kilometru, a jinou stravu také má, takovou, po které neboli zuby - však viš, já nemám jenom to, co jsem nedostal.

A přítel se rozpovídal. Ještě před čtyřiceti lety jsem tomu nerozuměl a nemohl pochopit, proč starí lidé tak rádi mluví. To by nebylo to nejhorší, ale proč mluví právě o těch a o těch věcech, div ne zrovna pohoršlivých, na příklad o stolici, anebo o žaludku, a vůbec o nemocích.

Tak na příklad jeden úctyhodný pán, a byl to hodnostář, byl jsem tenkrát u něho na hostině, mně bylo pětadvacet let, a on vám svému kolegovi, také hodnostáři, a docela před námi, a nas mladých tam bylo víc, docela bezostyšně vypravuje svůj denní pořádek: Přinesou mně kávu, víte? Tedy kávu, bezky horkou a se smetanou, tot' se ví, ale ne s tou šlehanou, to ja nemám rád, se smetanou jen tak. Vypiju tedy tu kávu, ani ne zcela a zapáhnú si kubovku. Udělám pět šest poků a už musím jít. Bohudík, travem mám v pořádku, a tak je to každý den. My mladi jsme se na sebe styděli podívat, ale neříkali jsme nic. Pilo se vino. To bylo před polednem. Potom byl oběd a po obědě komanda a tureky. K tomu se ještě vrátíme.

Anebo: přišel k jednomu starsimu pánovi a on mně vám s velkým pobavením vypravuje, jak mu operovali slepe střevo. Celou tu proceduru mně vám vypravuje. Jak ho odvezli do nemocnice, jak ho rentgenovali, jak ho položili na stůl, co říkal primář, co říkal on, jak se usmývali asistenti, jak to vůbec začalo, všechny ty příznaky a zjevy průvodní - to by všechno ještě uslo, jen jsem nemohl pochopit, proč mně to posídlá, neboť me to opravdu ani dost málo nezajímalo, a mohl to na mně i vidět, ale to nejhorší mě teprve čekalo: on vám šel kamsi do kouta almárky a přinesl odtud lahvičku a jakoby se chlubil vitězstvím od Slavkova, zářil očima, svítil obličejem, lahvičku mi přistrčil k nosu a povídá: - Tady vidíte ten apendix!

Anebo jiný starý pán mě poučoval, jak a proč je dobře nestříhat si nehet na pravém ukazovačku. Vzpomenout tu dlužno na slova jedné macechy, kterých často, vhod i nevhod, používala, kdykoli mluvila s lepším člověkem, buď s panem strážmistrem, nebo s jednatelem pojišťovny: - Odpusťte kydalať jsme huň!

Připomněl jsem tyto a podobné věci příteli a on mi povídá: - Chtěl jsem ti ještě ukázat toho starého kohouta, kterého jsem dostal na polevku a s kterým jme z jedné mysy, ale když tak mluvíš, neukážu ti už nic. Mám tady ještě jednoho moráka, kou, u jsem ho načerno - copak ty nešmelinaříš? Ořechy ho nekrmím, neměli jsme ani jablčka, všechno pomrzlo v květu,

jak ti lidé, tak ty stromy, ale nechme toho, pojd' něco ti povím!

Nechali jsme dvorek i zahrádu a šli do kuchyně. To jest do pokoje, kde bydlel, pracoval, spával a kde i co si varil. Postavil na cíp, dřimova kamna byla rozpalená, voda brzy vřela - popíleli jsme, on kouřil z čibuku a naještnou povídá:

- Človče, mám veliké souzem!

- Ty, a jáke, prosím tě:

- Mám napsat povídku!

- To je toho! Horta by byl! Osvobozený Jerusaleme!

- Tobě se to rekne! Ale já dosud žádnou povídku nenapsal!

- Smad nechceš, abych ti poradil?

- Nu, nezahodil bych, jenže -

- Radeji poradím, než sám udělám - počkej: musí tady být nějaký On a nějaká Ona a všelico zkusí a nakonec se vezmou.

- Neposmívej se!

- Ne, já to myslím vážně! Vždyť ten On může být i Bůh, a Ona - ta, které se svět myšlenkou i slovem a skutkem tak rád vyhýbá! Za starých dobrých časů nikdo neřekl Dobrytrot, nýbrž Dej Pán Bůh dobrytrot! To je to? Tak vidíš, už můžeš začít!

- Což o to, ideu bych měl, ale dát tě duši tělo!

- Když architekt udělá plán, každý zedník postaví dům. Vyjdi z toho nejbližšího, z toho nejmeně nápadného, z každodenní všednosti ...

- Máš pravdu - hm - ale prosím tě, pij! anebo vezmi si cigaretu. Já jsem si nevínil!

- Netrap se, já už nekouřím, viš, já to bral trochu absolutně, dostal jsem dvakrát otravu nikotínem, to ti nepřeju - mohl bys začít tím, jaké okolky? Sedni k svému remingtonku a klepej: jedu širokým údolím. Po pravici stran, na stráni balvany a borový les, pod lesem cesta, pod cestou na sah vysoká hráz, pod hrází řeka, za řekou louka, nad loukou zase borová stráň. Zvoni poledne. Hladina vodní se leskne -

- Není to trochu zdělohavé?

- Pro mlade čtenare na každý způsob, oni chtějí hned k věci, sám jsem tím trpěl, ale vychánil-li tento rámeček, už ho nebudu nikdy potřebovat, má povídka souvisí s tímto rámečkem, i v něm je kousek něho života, víte? patří to jaksi k rytmu, stupňuje se tím očekáváním a mimochodem řečeno, také se tím něco příkrývá -

- Opravdu, když jsem před dvaceti lety viděl starou damu z přední pražské společnosti v té kratičké sukni -

- Prosím, nepřerušuj mě, já vím, ty se často ukvapuješ ani ne tak v usudku jako závěru - klepak jsme to přestali?

Musíš si uvědomit, že něco jiného je epos a něco jiného drama. Když jsem byl malý, cele hodiny večer dovedli jsme poslouchatí vojenského vysloužilce nebo drateníka, a právě proto, že všechno vypravoval tak zešíroka: To máš tak: letíš-li erem nebo tatrovkou, vidíš z krajiny vlastně jen obrysy a ještě tebaně, zato jdeš-li pěšky, blížíš se same teple života a cítíš její tempo a sílu úhoru ...

- Jak to tedy bylo dál?

Povím ti tedy holý resultát, netrpělivče. Jen jsem hodil okem dolů na řeku a už jsem věděl, že je tam štika. Stála na těch místech dvacetimetrová borovice, zakousla se kořeny do boku te hráze - o te borovici také by byla pěkná povídka - človče, musíš si uvědomit, že taková borovice nestojí sama od sebe, někdo ji tam musel zasadit, semínko tam asi zanesl vitr, neboť kdo by sazel borovici do tarasu? A ta borovice s něčím souvisí, je to více: země, či jak říkají prst', potom všechno, co je v te pesti, krystalky, kořinky jiných rostlin, brouci, červi, larvy, potom vzduch, slunce, voda, pták, myš, záje, veverka - jako člověk: Sama souvislost, sama odvislost, jenže u člověka jsou tady ještě věci nehmatatelné a neviditelné: takový zemitělý otec nebo dívka, pro kterou se někdo ve sve opuštěnosti trápí - je až podivno, že každý z nás, aspoň ve svých dvaceti letech, nebo o něco dřív či později přenesse všechnu svou touhu a všechny své představy o kráse a dokonalosti na jeden jediný ostrov, na jedinou duši, na jedineho člověka, a neda si to vymluvit, neda si říci, i kdybys ho zabíil. Dnes by se řeklo, že tento cit, nebo pud je asociální, vskutku, působí zde zřejmě síla odytřeva, a bude působit tak dlouho, dokud se vyvíjí bytost, dokud roste. Strom vlastně nikdy nepřestává růst, kdežto sluneč-

nice, anebo člověk - počkej, hned budu hotov: jak ti tak jdu ke mlýnu, potkam synovce a ještě jiné dva známé: jestli ve vypravování vynecháš takoveto na pohled bezvýznamné podrobnosti, získáš posídku docela, protože ji odtučníš ode vši pravděpodobnosti, bude bezkrevná a nikoho nepřesvědčíš - tak dale Jarku, Bohouši, tamhle v te zatoučíně chytím odpoledne štika

Ti tři chasníci dali se do smíchu, protože za pět let ještě jsem nechytil poradnou rybu, ale odpoledne schvalně přišli, a já v těch místech štika skutečně chytil, jenže břich byl úzký, já ji vytáhl na kámen, popadl ji za líbet, hlavy jsem se bál, ona sebou mřskla, prorazila šňůru a ta tam do řeky nazpátek i s kotvou. Přitom mi vyrazila z úst i dýmku, zůstalo mi v zubech jen půl špičky.

Jarku, všechno spolu souvisí. Nebýt této příhody - však uvidíš. Nasadil jsem novou kotvičku s hrůzkem a seděl u řeky až do večera. Nic už nezabralo. Ale ta štika byla výstrahou a já ji ve své vašni neporozuměl. Já měl přestat kouřit a ne si kupovat novou dýmku.

Druheho dne sedím u řeky na téměř místě a chci si tu štika vyndat, neboť rybařům je známo, že každá štika má své určité loviště a že málokdy přechází do rajónu druhého. Sedím, sedím, oka ze splávku nespouštím a kouřím a kouřím. Tabáky michane a nejsilnější, jak mi poradil jeden teoretik.

Bez kořisti vrátil jsem se večer domů. Už cestou nebylo mi dobře. Dýmky mi nechutnala. Vyřídil jsem nutnou korespondenci, něco pojedl a jdu na poštu. Tam jsem se zdržel. O půlnoci jsem se vrátil a opatrně, abych nikoho nevbudil, jsem vešel do domu, odstrojil se a uleh.

To je dhna věc: nemožu usnout. Dokonce bojím se usnout. Co to? Nic mě nebolí a přece zřetelně cítím, že umírám. Jako bych měl docela cizí tělo a studené. Dřevnatím. Zmáhá mě úzkost. Nerozumím svému stavu. Zazvoním. Přiběhne paní Pavla: Co je vám? Nevím. Sahá mi na čelo: hlava je v plameni. Ruce a nohy jako led, srdce nebije. Zavolá Toničku, vaří černou kavu; podává lžici koňaku, na hlavu i na srdce dáváji obkladek, trou nolý - trvá to dlouho, snad dvě hodiny,

JAKUB DEML

JESKYNĚ

Ani se nenadáš a vedle tebe stojí
člověk docela klidný.
Jeho pohled hojí.

Několik takových dní
duši i tělo zmučí.
Lehni a sni!

Zavřeš-li oči,
nikdo z lidí
jeskyň tvé touhy nevidí.

Jenom já sám
jedenkrát jsem tam zabloudil,
odtud ji znám:

Skaliska bok
jako rána otvírá se.

|| Jediný krok ..

Zaloznicé mým tělem zinnice. Zuby hlasitě cvakají. To je dobře, už je konec, říká paní Pavla. Už to přechází.

A přesto. Druheho dne už jsem k řece nešel. Ale večer, jako obvykle, sebral jsem se stolu došlou poštu, k tomu nějakou knihu a jdu nahoru do pokoje poslouchat radio. Za chvíli přišla i paní Pavla a usedla na své místo ke svým sluchátkům (tehdy ještě byla sluchátka), ani jsem si neuvědomil, že přišla, ona byla tak tetrná, že když si na ni po tolika letech vzpomínám, na tuto její vlastnost, myslím si, že Bůh je tak tetrný k nám, že si to ani neuvědomujeme, tak se chová tiše, tak chodí po špičkách a taji dech, aby nás nevyrušoval a dělá se neviditelnou, jak si to take ptávala ona, když jsem byl ve važné práci.

- Tak už vite, synáčku, co vám v noci bylo a z čeho jste měl zachvat?

- Ne.

- Vždyť jste mi to tady dal čist!

- Nedal. Jen jsem vytáhl z obálky ten časopis a rozložil jej před vás na stůl!

- Tak si to přečtete!

A čtu: OTRAVA NIKOTINEM.

Cely případ byl zde odborně popsán, že jsem se ihned poznal. Odložil jsem dýmku a již nikdy nekouřil.

Paní Pavla potom řekla: - Kolik let jsem prosila svateho Antoninka, aby vás odvykl tomu kouření, a on mě vyslyšel.

To by byl jako doklad o těch souvislostech neviditelných. Možno o tom také pochybovati, ale -

Jaké ALE! Nebyl bys dítětem svého věku, kdybys nepochyboval, já ti zde uvádím jenom fakta a především: tady máš návod k první povídce! Podaři-li se ti, půl honoráře je na mu: nevařaný učet.

Netištěný rukopis z 30. 11. 1945

Ticho a tma, na počátku světa,
když přicházel Bůh činit věci dobré.
Po zlých je veta:

On je zde, věčně Čekající, a v jeho dlaních,
všimneš-li si blíže, jako na hlavách lilijí,
světlo je na nich!

Nemusíš ani pronlavit, sedni na tento krystal
u Jeho podnoží, odlož svou hůl
i svůj bol a uvidíš,
co už ti dal a co sehytal.

Krátký je života sen,
ale ten den,
kdy beze svědků
stanula před tebou Láska
nahá a čistá a v pravici nůž,
mluvila mlčky: „Ovečka obětní jsem,
tobě mne posílá Bůh a jsem réva
ověšená sladkostí hroznu,
je v nich má krev, prudkost slunce, šepot rosy,
když za noc hvězdných na květy padá:
Služ si jen služ!“ —
nuže ten den..?

Nikdy se vám nezdálo o nějaké Mrtvé? Najednou v neznámé krajině a v neznámých místnostech potkáváte nějakou Mrtvou. Ale vy dobře víte, že tato mrtvá ještě nezemřela. A je tak mladá a je tak sličná, že si přejete, žítí s ní navěky. Nic jiného si nepřejete. Neboť tato Mrtvá není obyčejná osoba, ona je jakoby smyslem vašeho života, cílem vašeho života, ona je jakoby geniem, ba je prapodstatou vašeho života.

A v sluncích, které míjejí a zhasínají, svítají, žen bílé ruce rozpjaté se jako záře kmitají, a z věků do věků vás lákají, prchají před vámi a věčným gestem krásy své k vám hovoří jak osud, neznámý.

A vy se divíte, že dosud nikdy nespátřili jste této dívky, a že ona je nejkrásnější ze všeho, co jste na této zemi dosud viděli, krásnější než kvítka, krásnější než hvězdy, docela neznámá, ale sotva jste ji spatřili, byli jste k ní odsouzeni, vroucně děkující Bohu, že vás takto zbavil svobody. Neboť sotva jste ji spatřili, ona vám poručí, ona vás doprovází jako Strážný anděl, který sice byl od věků do věků a od pradávna, ale právě v této chvíli zviditelněl jako hvězda, která svým světlem vletěla do ovzduší této země a vy jste jí objevili, poněvadž jste bděli.

Nemohli jste nebdíti, neboť váš život, tak jako strom, i v měsíci lednu nepřestává snít o květech a o ovoci.

A v úžasu se radujete, že je na světě krása; která, proletěvši všechny vesmíry právě vás si zvolila za otce svých dítek, a v úžasu se radujete, že ani na této zemi, ani v ostatních tělesech nebeských není moci, která by mohla zabrániti vaší lásce, anebo zkomoliti ji.

A jste na jakési rovině, kterou možno nazvati rovinou života. Jste jakoby jazýčkem váhy, na které se odvažuje všecko živé a všecko mrtvé, a vy jste docela uprostřed a docela v klidu. Snad jenom visionáři a věštcí mohli by vám říci, jak hrozného a jak vysokého napětí je potřeba k tomuto tkvění uprostřed a k tomuto klidu.

Vy jste ovšem docela sám a stojíte na rovině, která je sice plochou, jenže velmi citlivou plochou mezi živými a mezi mrtvými, a zároveň cítíte, že pod nohama svýma nikdy dosud jste neměli pevnější a bezpečnější půdu. A vy cítíte, ba bezpečně víte, že tu není jen dokonalé vyrovnání mezi životem a smrtí, nýbrž i mezi věčnou minulostí a mezi věčnou budoucností. Je tu zajisté ohnisko paprsků všech časů, a dívka, která jako hvězda vstoupí do znamení tohoto ohniska a je na věky ztracená sama pro sebe, tak jako vy jste navěky ztracen pro ni.

A právě tato chvíle, bratři a sestry, stane se vám nezbytně nebem, anebo nezbytně peklem. Vaše láska nemůže umřít, leda by umřela vaše paměť, ale vaše paměť nemůže umřít, tak jako nemůžou umřít vaše oči; vaše oči mohou umřít, ale nemůže umřít a nikdy neumře to, co viděly! Zabijte Krásu, zabijte smysl svého života, jedinou touhu svého života, a když se vám to podaří, můžete se konejšiti, že umře i to, co viděly vaše oči!

Ale krása nepřichází sama. Bůh se o ni bál a proto jí posílá na tuto zem jenom v průvodu svého anděla. Vy toho anděla nevidíte, anebo když ho vidíte, vám na něm skoro nic nezáleží, poněvadž chápete, že on není smyslem vašeho života, nýbrž jen ochráncem toho, co milujete. A vaše láska je tak živá a mocná, že se vám zdá, že kromě vás nepotřebuje žádné jiné ochrany. Tak se vám zdá a toto zdání není nikterak bez vážných důvodů, neboť když člověk uvidí smysl svého života, zajisté nasadí i hanbu a smrt, aby obhájil to, co miluje.

Zvenku tedy, bratři a sestry, nebylo by se čeho bát! Ale horší je útok, jež láska sama zahájí proti našemu lehkověrnému srdci. A stane se to například takto:

Stojíte na rovině. Ale tato rovina je jakási plocha mezi životem a smrtí, mezi všemi propastmi minulosti a mezi všemi horami budoucnosti. Je to rovina Nejvyšší Spravedlnosti, je to rovina nad pomyšlení pevná, ale strašlivá.

A najednou kráčí proti vám dívka. Je to panna, která právě vám byla od věků určena a která dosud nikoho jiného ani neviděla, natož, aby ho milovala. A tato panna kráčí proti vám v průvodu svého anděla. Pohlédne na vás a v morku svých kostí cítíte var a cítíte touhu, abyste směli umřít pro tuto čistotu a krásu!

Jste jako u vytržení, ale právě v tomto vytržení, v nepřekonatelném přílivu tohoto zjevení a této lásky zapomněli jste na svůj minulý život

A mezitím, co vy zmiráte láskou pro tuto pannu, provázenou andělem strážným, ona vás mívá. Vy jste bez naděje, poněvadž na smrt milujete, spatřivše Krásu, hodnou milování a smrti, ale tato krása odchází se svým andělem a poněvadž vy na smrt milujete, víte, že se vrátí. Ona jen prochází celým vaším životem a poněvadž je duch a miluje vás na smrt, poněvadž vy jste jediným květem a jediným ovocem jejího snění: ona je tu ve chvíli, co by se zavřely a otevřely oči.

Ona se vrací a celá vaše bytost, vaše duše především, ale i vaše smysly se přisávají na tuto dívku, na tuto docela neznámou a přece tak strašlivě známou dívku, která tu přišla, odešla a okamžitě se vrací se svým andělem, ať jde-li on ještě s ní, neboť vidíte jenom ji, její obličej, podobný luně v mracích, její obličej, který vás přitahuje jako duše očištcová Nejdražší Krev, ale než se nadějete, ještě jedenkrát zazáří v plné kráse a ty její oči, na věky žádoucí, uvidíte už jen jako zahradu rozkoše za oponou plamenů. Současně uslyšíte hlas: "Proč jste mi to zatajil?"

Nebylo už potřeba tohoto slova, neboť je provázel zdvižený ukazováček, který hrozil jako prst Boží. Co tu pomohou ruce sepjaté, prosby na kolenou, všechny sliby, slzy, přísahy, dobré úmysly? Bytost vytoužená tolika sebezápory a zásluhami, i viděním celých generací, bytost tak drahá a tak blízká náhle bledne jak umírající světlo a propadá se do země, odkud ji na dvě, tři vteřiny k životu vyvolal paprsek boží milosti.

Můžeš kdy zapomenout na výčitku jejích očí, na život, který tě od věků očekával, vrahu?

JAKUB DEML

Z MRTVÝCH VSTALA

Ale moje smrt, jež přijít musela, je uschováním pokladu mé lásky do dne smrti tvojí; nezměněna, já jej chráním, až smrtí tvou se zdvojí.

Hlasy, které kolem tebe zaznívají, a barvy v slunci prostírající svůj chvost posly mými nejsou: v tomto kraji k slovu se dostaly kámen a kost.

Čas se svínuí, zvadlý již list,
a duch můj osvobozený
všech trýzní plameny
proletěl silen a čist.

V mých oči výheň krystalnou své srdce vhod:
vím, kam's se schyloval a schyľuješ,
vím, jak's mne miloval a miluješ,
IV můj pán a chof.

Mám ti záviděti? Ač ještě v kouři
slzavého údolí a křídla přeražená:
všecka oblažena
duše tvoje vítá
mých vlasů vichřici,
jež ledem šlehá, černem svítá,
i blesky a bouři
z nahoty mé jiskřící!

Na těchto místech přísah tvých už není třeba,
já zdírava jsem a povýšena nad každou hru:
svět ubohý ať zákony své sřebá,
jedlík hniloby — já víc než červ, já žena,
pokrytectvím postižená,
zavražděná, zneuctěná, obnažená,
v sobě skrytá,
nedobytá,
v lásce zralá
z mrtvých vstala
a v šíři všeho rouhání a řádu
a mnohem dál a výše
s této i s oné strany Hládu
na vzdory zvířectví a pýše
svůj vlastní zákon stru!

V úryvku Dálkového výsledku Havel píše o tom, jak vznikala Charta 77, o svém předělovém setkání s Ivanem Jirousem a o kampani na podporu Plastiků, Ivan Jirous v Pravdivém příběhu Plastic People popisuje podrobně a nesmlouvavě mocenské zákroky proti lidem z okruhu undergroundu a jejich chování při výsledcích, přičemž nešetří nikoho, ani sebe.

Z literárním příspěvků mne tentokrát zaujaly básně Jiřího Kuběny a Josefa Kostohryza, Deníky a dopisy Jaroslava Švestky, samorostlého dřevorubce, člověka posedlého přemýšlet, hlasitě uvažovat.

SVĚDECTVÍ 86

Nové Svědectví mi - musím přiznat - mnoho nedalo. Na nové a zajímavé informace je neobyčejně chudé a co se týká politických komentářů, jejich tendence i slovník je dosti stereotypní, ať už v podání Pavla Tygrida či Agneši Kalinové a Lídy Rakušanové ze Svobodné Evropy. Zde se vymyká možná trochu senzační Nanebevstoupení Nicolae Ceaušesca o situaci v Rumunsku a originální Zápisky z fronty, v tomto případě polské fronty na pračky atd., z dalších článků pak T. G. Ashe Havel se kdesi skrývá, aneb symposium s otevřeným koncem a zajímavá studie Hannah Arendtové Práce, dílo, akce.

V bloku literatury jsou Kabešovy lakonické Listopadky /citují na ukázkou: Oči pravdy, oči lži: tak výmluvné, že polykají celou tvář/, ukázkou z příkladně oproštěné prózy Vlastimila Třešňáka To nejdůležitější o panu Moritzovi, dále část Soukromé vzpoury Pavla Landovského, rozhovoru s Karlem Hviždálou, psamého štavnatě, i když možná trochu egocentricky. Pozoruhodné je též zamyšlení Vladimíra Pešky o denících Jiřího Ortena, věnované osamostatňování se textu a životu skrze literaturu. Zato Chvatíkův Karel Čapek jako teoretik kultury byl již v některých věcech překonán /např. publikována byla stať Proč nejsem komunistou? v naší vlasti, připravuje se vydání Hovorů s TGM/, to však není vina pisatele, horší je, že článek je poněkud málo soustředěný a příliš zaplavený citáty.

Knižní recenze i tentokrát jsou fundované a informativní. Obzvláště ta o Kalistově poslední sbírce Veliká noc, Pomocné škole v Bixley Ivana Blatného, o Sidonových Dvou povídkách o utopencích, ale i o Opaku zrcadla, sborníku pražské surrealistické skupiny, a Havlově Ašanaci, kterou Martin Hybler hodnotí velmi strážlivě, s jistými výhradami.

Ve studii Československo o sedmdesát let později se tentokrát píše o stavu kultury - je zde patrné úsilí o objektivitu, ale nechybí tu nepřesnosti /např. tvrzení o tom, že díla I. Skály a J. Filaře vycházejí ve vysokých nákladech, kdežto Hrabal a Werich v nedostatečném množství, pravda je taková, že druzí dva jsou tištěni v mnohem větších nákladech než první dva, nicméně poměr zájmu čtenářů je ještě výraznější/, věcné chyby /J. Zapletal, K. Čejka, M. Rataj/, zajímavější a bohatá na konkrétní čísla a fakta je Postavení katolických a nekatolických věřících. Co si o tom všem myslíte je zpráva o nezávislém průzkumu veřejného mínění v Československu. Základní položená otázka podle mne byla, zda přestavba, tak jak je nyní vládnoucími orgány formulována, má naději na úspěch. 31% odpovědělo zcela negativně, v tom smyslu, že všechna dosud navržená opatření nemohou nic zlepšit, ani ihned, ani v dohledné budoucnosti, 40% vyjádřilo skepsi, nikoli však úplnou negaci, a že jde o správnou a nadějnou cestu se domnívá necelých 10%. Zajímavé také je, že 95% dotázaných nepřipouští, že by do konce století mohla být v Evropě válka. Z průzkumu též vyplývá, že naprostá většina lidí nemá ponětí o cílech chartistů a nezná jejich představitele, zde však zřejmě sehrály svou roli poslední měsíce a díky humpoláckým kouskům režimu je dnes situace jiná - zajímalo by mne, o kolik se zvýšil počet lidí znajících jméno Václav Havel.

Tribuna Svědectví přináší dopis Ivana Kubíčka, který je sice docela pěkně napsaný, ale rozhodně nesplňuje to, co by mělo být obsahem této rubriky, totiž názory čtenářů na časopis. A Svědectví bylo přece nejvýznamnějším exilovým časopisem - tato pověst však zavazuje...

FILM A DOBA 4/89

Rozhovor s Vladimírem Mertou je z těch, které bychom neměli přehlédnout. Tento školením architekt a filmový režisér, ale především vynikající hudebník, tu znovu potvrzuje, že řeč může být opravdu zdrojem komunikace, rozvažování. Merta je z těch, kteří nám mají co říci a ačkoli byl a stále je omezován, vydobyl si svůj prostor - bez nedůstojných kompromisů a licitací. Toto říká o filmu: "Obecně by film měl mít obrovskou šanci měnit podvědomě postoje lidí k sobě nebo i k státním institucím. Měl by lidi ovlivnit, jestli na sebe budou střílet, nebo jestli budou střílet do vzduchu, když je přinutí být někde v zákopech. Ale specificky český film nemůže lidi vážně ovlivnit. Autoři, když se martýriem propačují až k realizaci, dají vzniknout konfabulacím, které nemají s pravdou co dělat. Český film lidi určitým způsobem pobaví na inteligentnější nebo přízemnější úrovni. Ale zcela pozbyl to, co má třeba polský nebo maďarský film. Nespoluvytváří národní charakter, pokud si neřekneme, že náš charakter je bahno a nulovost charakteru." Příliš vysoko kladené nároky na film? Myslím, že film jako umělecký výrazový prostředek na to má. V praxi bohužel jen zřídka kdy se vůbec rozbíhá pod vlastní latku...

SCÉNA 8/89

V článku Zbytečně přivírané okno se Milan Tesař zamýšlí nad problematikou zastoupení rockové a folkové hudby v masových médiích. I když se i v té konzervativní televizi blýská na lepší časy, pořád platí, že "televizní dramaturgie se svou cestou nejmenšího odporu stala pochopem masového vkusu, jenž sama vytvořila a který je dnes diktován televizní obcí, tvořenou převážně střední a starší generací". A tak "hrstka pro obrazovku vyvolených zpěváků a zpěvaček" včetně těch patřících k střední generaci a vyznačujících se "jedinou starostí nezestárnout" vytváří falešný obraz naší hudební scény. "Dále je zaměňována masovost s nenáročností podle hesla 'raději se nezavděčit těm, kteří televizi stejně nesledují, nežli si rozkmotřit stálého zákazníka'." Mimochodem: ta masovost a nenáročnost je téma pro samostatnou studii, s rozlišením specifík domácích a situací na Západě.

MLADÝ SVĚT 18

Bartůškově a Chuchmově reportáži se podařilo vcelku se zdarem vystihnout Rockfest '89. Zvláště dobře Chuchma popsal vystoupení Vladimíra Kokolii a E, trochu více pozornosti měl snad věnovat polské skupině Izrael. Tato kapela, jež se na pražském koncertu přihlásila k Janu Palachovi, dělá strhující muziku, takovou, na kterou se nezapomíná.

V článku najdeme i tyto dvě pravdivé věty: "Rockfest neodráží 'světovou situaci', ale situaci ryze československou. V ní má vyhraněný občanský, ideový, politický postoj stále svou váhu." A to je snad svým způsobem štěstí, nebo ne?

Z článku Václava Hory Spojenectví nejen ideové je cítit bytostný dogmatismus, ale hlavně - naprostá bezzubost. Zoufalý nedostatek argumentů ústí do takové stupidity textu, že je to napůl k smíchu, napůl ovšem k pláči. Hora věčně omílá ideodiverzní stanice, buržoazní sdělovací prostředky, zpravodajské služby a podobné vykopávky z arzenálu stalinismu, vyjmenovava chartisty /často s chybami v jménech/, nakladatelství apod. a z nepochopitelných důvodů uvádí před každým jménem emigrant, snad abychom se otráslí a třikrát si odplivli. Někdy vzniká opravdu kouzlo nechtěného. Jiřina Šiklová prý "odvážně tvrdí, že prostředky se používají jen na vytvoření 'rukopisů, knížek, umělecké tvorby'. Zapomněla jen skromně dodat, že zaměřených proti naší vlasti a vydávaných v zahraničí nebo ilegálně v Československu." To jistě dodat nezapomněla, jde jen o to, co je zaměřeno proti naší vlasti a co proti zprofanovanému režimu, to samozřejmě není totožné, jde o subjektivní názor, který Hora průhledně vydává za objektivní. Tento pán je opravdu tak naivní, že očekává, že mu na takovou vějičku člověk s normálním IQ skočí? Další metodou jsou dezinformace, je tu např. zmíněno, že Havel dostal od svého nakladatele v NSR počítač, nepíše se zde ale, že mu byl našimi orgány zabaven. Logické myšlení vrcholí v závěru článku. "Vždyť kde by byla 'charta' a její odnože bez toho, kdyby za ní nestála Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a další buržoazní sdělovací prostředky? Kdo by a ní ve světě či u nás věděl?" "Kdo by ve světě znal V. Havla, kdyby mu buržoazní sdělovací prostředky nedělaly takovou reklamu a kdyby jeho hry nebyly účelově zařazovány do repertoáru scén ve Vídni, Paříži či New Yorku? Zůstal by neznámým." Chytré, ba geniální otázky a logická odpověď. Mám jen jednu otázku - docela hloupou. Kdo by znal např. Jana Fojtíka, kdyby o něm nereferovaly sdělovací prostředky? V závěru Hora používá strašáku z padesátých let, mezinárodní imperialismus chce uskutečnit u nás sociální revanš.

Když tak čtu páně Horovu spisbu na objednávku, přemýšlím, zda je ten Švejk blbec anebo jenom blbce dělá? Nejspíš obojí. Že se takovýto článek objeví v prestižním stranickém týdeníku svědčí o mnohém. Také o právním vědomí, stavu, který umožňuje tisknout dotace jednotlivým členům nezávislých iniciativ. Svou náročnou a záslužnou práci by měli tyto lidé zřejmě dělat bez sebemenších prostředků, kdežto pan Hora za svůj pamflet by měl brát pořádný honorář. Podle jeho logiky by však bylo třeba napsat v jaké výši. Jsou to ubohé útoky na neinformovanost a nízké pudy čtenářstva. Ale také - zoufalé.

DRAMATICKÉ UMĚNÍ 89/1

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zanikl jako jeden z mnohých i časopis Divadlo. Po sedmnácti letech přišla první splátka velkého dluhu: vyšel první svazek řady věnované divadlu, filmu a televizi. Avšak samotný obsah svazku mne nenadchl, spíš mne zaujala cena 23 Kčs. V dalších číslech však vzrostl rozsah svazku, ale hlavně se zkvalitnila jeho náplň. Ve čtyřech číslech z roku 1988 bylo mnoho zajímavého, upozornil bych aspoň na studii Umberta Eca Sémiotika divadelního představení, odpovědi na 39 otázek v podání Ivana Vyskočila a Vlastimila Brodského, O Tagance, době a sobě herečky Ally Děmidovové a text divadelní hry Alexandra Volodina Ježíšova matka.

Znatelný posun k otevřenosti znamená právě první letošní číslo Dramatického umění. Týká se to Poznámek k souvislostem /televizním/ Jana Svačiny, Od žabích horizontů k hledání diagnózy Milana Hanuše, jakož

i miniankety na téma My a svět /Jana Pilátová: "/.../ naše dramatické umění ve světě nereprezentuje jen to, co jsme zmocnili k reprezentaci; ,svět' zaujali i lidé, jejichž jména jsou u nás už dvacet let tabu a jejichž tvorbu neznáme. Dokud si neujasníme, patří-li k našemu dramatickému umění všechno, co v něm vzniká, nebo snad opravdu jen to, co z těch či oněch důvodů uznáme za hodné příslušnosti, budou úvahy o ,nových proudech' - u nás i ve světě - k ničemu; ,nové' se dá přece rozpoznat jen na kompletním pozadí ,starého'". Vrcholem svazku jsou nesporně eseje Matiji Bečkoviće, předsedy svazu srbských spisovatelů, O boji národů, O svobodě, O zneužití demokracie /Malá ukázka: "Objevil se nový okřídlený výraz. Zní: zneužití demokracie. Přiznám se, že mi zamotal hlavu. Ať jsem se sebevíc snažil, nedokázal jsem tomu přijít na kloub. Jak se dá demokracie zneužít? Když někdo zabije člověka, není to zneužití demokracie, ale trestný čin. Když krađe - jakbysmet. /.../ Pravé demokracie se nedá zneužívat. Zneužít se dá jen falešných, cizích darovaných pseudodemokracií. Demokracie, proti níž se lze prohřešit - není demokracie. Někteří považují demokracii za povel ,volno' mezi dvěma jinými povely. /.../ Kromě zákonů demokracie žádné jiné strážce nepotřebuje. /.../ O zneužití demokracie hovoří nejčastěji ti, kteří by ji nejraději zneužili sami. Ti, kteří nechápou a neuznávají jiné názory, jiný vkus, jiné nálady a zájmy než své vlastní. Zneužití moci by chtěli nahradit zneužitím demokracie. Demokracie, svobody a spravedlnosti nemůže být nikdy moc."/, O budoucnosti. I v tradičních 39 otázkách, tentokrát položených Petru Čepkovi a Petru Nárožnému, se přesvědčujeme, že dotazovaní umělci dovedou přemýšlet a nejsou tak prostoduší, jak by se mohlo zdát, když se díváme na některé výtvořky, v nichž účinkují /konečně podobná otázka také padla/. V neposlední řadě stojí za pozornost Dopis z Varšavy Ireny Boltučové, který je hloubkovou analýzou současné polské dramatiky a některých jejích tvůrců. Snaží se zodpovědět otázku proč - vždyť panuje v tamějším divadelním světě velká svoboda /hrají se běžně hry emigrantů vnějších i vnitřních/ - je zájem obecenstva poměrně malý a většina her a inscenací neuspokojivá. A zapadnout by neměla ani korespondence mezi Jiřím Suchým a Jiřím Voškovcem, zvláště dopisy druhého z nich jsou skutečnou pochoutkou pro štavnatou češtinu a nezrcizené vědomí.

ok

AŽ ROZHODNOU DĚJINY!

24. dubna otiskl Rudé právo tento názor Vadima Medveděva: "Dnes považujeme /mírové soužití/ za základní proces, jehož chronologické hranice jsou stěží určitelné. Dějiny rozhodnou, který z obou systémů je pokrokovější a životaschopnější. My jsme přesvědčeni o možnostech a perspektivách socialismu." Domnívám se, že zaujetí podobných stanovisek by bylo nejlepším východiskem pro všechny komunisty, kteří jsou ve straně z přesvědčení a ne z prospěchářství. Tito lidé dnes přece nemohou upřímně stát za tvrzeními o posledním imperialistickém stádiu kapitalismu, o končící historické úloze buržoazie nebo o potřebě socialistické revoluce v západních zemích.

Vadim Medveděv se domnívá, že rozhodne sama historie. Jí rozhodně nemíní libovolný vývoj, tedy např. i válku, na myslí má nepochybně čestnou soutěž, v níž se uplatní vlastní kvality obou systémů. Taková koncepce je nesmírně vzdálena představám těch činitelů, kteří nyní určují politický kurs Československa. O nic bližší není ani vedoucím redaktorům Rudého práva a nečetným dalším stoupencům normalizační linie. To všechno jsou osoby, které nedokáží být opravdu přesvědčenými komunisty. V sílu socialistického systému jako takového nevěří, šanci mu dávají jedině za předpokladu, že jej uchrání před konfrontací s jeho možnými změnami a alternativami. Právě jejich pancéřovaný socialismus patří k tomu, o čem dějiny už rozhodly.

ik

Před 60 lety, dne 1. dubna 1929,
se narodil Milan Kundera

NESNESITELNÝ ROMÁN

Před časeu jsem v kontinuitě psal o Milanu Kunderovi v souvislosti s jednou také kritikou, nyní mám milou povinnost se k jeho dílu vrátit. Učiním tak několika poznámkami k románu Nesnesitelná lehkost bytí.

Jako by v této knize se vyhrotily - na jakémsi prubířském kamení - všechny klady a záporny Kunderova psaní. Romanopisec zde odkrývá spisovatelskou hru, volně manipuluje dějem a postavami a sám nezprostředkovaně promlouvá ze stránek. Jde o román-esej, úvahové pasáže jsou prokládány dějem, který jenom jisté teze má ilustrovat, postarat se o větší zábavnost a atraktivnost. A co nám Kundera vlastně hlásá? Je to originální filosofie nebo - jak říkal např. Jehlička - blábol? Nejspíš ani jedno ani druhé. Kundera nesporně má schopnost věci pojmenovávat, myšlenky dovedně formulovat, uvádět příklady z oblasti kultury a teologie a bystře argumentovat. Vytyčený dualismus - duše a tělo, lehkost a tíha - převádí z osobního na společenské, z oblasti psychologie do sféry politiky, z lidského života na dějiny. Základní protiklad vidí v svobodě-lehkosti a lásce-tíze. Hlavní hrdinové románu se potácejí od jednoho k druhému, od pouta k nevázanosti, a končí v smíření-rezignaci, kdy štěstí se narodí v prostoru smutku, je jeho dítětem, a dítětem dna. Kundera říká, že naplnění je možno najít jen v starostech privátních. Jakékoli úsilí spasit svět a lidi se jeví iluzorním, nesmyslným, stává se zdrojem Velikého Pochodu, který je vyvyšováním cíle, stavěním vzdušných zámků, projevem kýčovitého přitakání bytí, popření hovna, nesmyslným poskakováním na místě, udržovaným ze sentimentality, divadelní stylizací. Je toho nějak moc, zdá se, že posloupnost je u Kundery tažená tak, že končí - jako u Ladislava Klímy - v jednom, jediném a všezahrnujícím. Předně, hovno neuznávám doslova ani jako symbol za filozofickou jednotku, Veliký Pochod neberu jako úsilí o nadosobní, které není poskakováním na místě, nýbrž právě naplněním a spasením sebe sama - skrze druhé. V samém závěru románu říká Tomáš, že nikdo nemá žádné poslání a že to je velká úleva, dobře, objektivně nemá, slovo poslání není vhodné, avšak jestliže jsme obdařeni nějakým nadáním, je jeho udušení zpronevěrou, neboť ono bylo kapitálem našeho života a jen na této osnově lze budovat aspoň trochu smysluplnou existenci. Absurdita života je podle Kundery v tom, že člověk nemá možnost zkoušky, žije hned naostro a co se uděje jen jednou, jako by se nestalo nikdy. Smí-li člověk žít jen jeden život, je to jako by nežil vůbec. Potud Kundera: nepřipadá vám to jako bítí dítěte hlavou do zdi? Proč takový determinismus a pesimistická ireálnost v základech? Karty jsou přece rozdány, predeterminovanost musí být přijata, stavět lze jen na základně, bázi nutnosti, jinak jsme děti.

Kundera vyhranil lásku mezi lidmi jako zdroj porážek, jako cit, který nemůže člověka zcela naplnit a je jakousi slabostí, která ho svazuje a brání uplatňování vlastní svobody, tolik toužené a přitom rovnocenné zradě. Jestliže i láska je trýzní, kde oba partneři nejsou schopni dostát svým nárokům, existuje vůbec něco nesporného? Podle Kundery je to láska ke zvířatům tedy k bezmocným, vztah, který není soubojem, měřením sil, není zvykem a nestaví si nesplnitelné nároky. Je toto však láska, pravá láska? Neplete si ji autor s pouhou oddaností, soucítěním? Láska ke zvířeti /v daném případě k psu Kareninovi/ se nedá srovnávat v žádném případě s láskou mezi lidmi. Jde o něco řádově jiného, eticky je mezilidská láska hodnotná tím, že jde o svébytné a odlišné myslící jedince, kteří se uvědoměle pokoušejí sblížit, protnout své povahové dispozice, myšlenkové pochody a do-

sáhnout kompromisu, dohody, najít platformu soužití. Kundera píše, že není žádná zásluha chovat se dobře k druhému člověku, chovat se slušně k lidem, které potřebujeme. Ale mezi pouhou slušností a skutečnou náklonností spojenou vždy s úctou je přece diametrální rozdíl. Kunderovo patetické opěvování lásky k zvířatům jako protikladu k uzurpátorské a nevděčné lásce lidské je prostě nepřijatelné, je založeno na špatných premisách.

V románu zpodobené angažování se za dobrou věc /příběh disidentského redaktora/ není většinou teatrálním kouskem, který hraje člověk i před sebou, nýbrž očistou svědomí, kategorií nehmotnou, ale nezpochybnitelnou. Kundera splétá efektní myšlenkové konstrukce, které mají i svou logiku, avšak jsou vedeny od počátku špatným směrem.

Přímočarý je Kundera v popisu politických událostí, načrtává portrét roku 1968 a období tzv. normalizace. Ne vždy tyto pasáže zapadají do ostatního textu, zdá se jako by mnohdy měly spíše informovat západního čtenáře, nechybí tu i věcné omyly /14 let vlády Antonína Novotného/. Samotná atmosféra kádrování a špehování lidí po roce 1968 působí v díle depresivně, je vysvědčením režimu nečistých rukou a praktik. Ačkoli Kundera žil v té době ještě v Československu, jeho optika je nyní emigrantská a je to znát.

Jestliže jsem vyjádřil v předchozím textu nesouhlas s Kunderovými filozofujícími vývody a nepřiliš šťastným zapracováním politických reálií, neznamená to odmítnutí románu jako takového. Kundera dokáže napsat poutavý příběh, jeho hrdinové jsou možná stereotypní, ale čtenáře si podmaní. Je to přitažlivé čtivo /lavírující mezi totální skepsí a dojetím/, ale nikoli velký, skutečně hluboký román? Kundera je vynikající talent, rozený kombinatorik a vybroušený cizelér prózy, jehož styl je až příliš elegantní. Ale ani to není hlavní, za největší klad románu Nesnesitelná lehkost bytí považují, že tak provokuje k zaujetí stanoviska, mnohdy k ostrému nesouhlasu a odmítnutí, což je právě to cenné, mezi mnoha romány, které nás nevyburcuji a nechají lhostejnými, tento nás v klidu nenechá. Ač rozsahem nevelký je přeplněn podněty, je svébytným prostorem, aktivizuje v nás vlastní zkušenost a poznání. Je to tedy velký román? Ponechám tuto otázku otevřenou. Nejspravedlivěji poměřuje hodnoty historie, jí patří soud...

ok

P ř e d 1 8 0 l e t y , d n e 1 . d u b n a 1 8 0 9 ,
s e n a r o d i l N i k o l a j G o g o l

Nikolaj Nikolajevič: V takové dokonalosti a v takové vybroušenosti, tak důmyslně a s takovým uvážením všech okolností, vyplnit úlohu svou - věru, to je výkon vyšší než obyčejné tlumočení. To je nový výtvar, nová tvorba!

z Rozuzlení Revizora

V mládí je člověk vždycky básník, dokonce nemusí být ani spisovatelem; jakmile dospěje, musí si připomenout, že je především člověk, dokonce i když se z něho spisovatel stal... Dokud je spisovatel mlád, píše hodně a rychle. Představitost ho nepřetržitě pohání. Tvoří a staví si kouzelné vzdušné zámky a není divu, že psaní stejně jako zámky nemá konce. Když už ale není jeho tématem nic než čistá pravda a když jde o to názorně zachytit nejvyšší hodnoty života, život, jak má a může na zemi vypadat a jak vypadá zatím jen u nemnoha vyvolených a lepších než ti ostatní, to pak fantazie spisovateli příliš nepomůže; to si musí každou čárku vybojovat.

z dopisu V.A.Žukovskému 16. prosince 1850, Oděsa

VÝZNAM NEMOCÍ
Z dopisu hr. A. F. T...mu

...Síly moje vůčihledě slábnou, ale duch nikoliv. Nikdy ještě tělesné neduhy nebyly tak vyčerpávající. Často bývá tak těžko, tak těžko, taková strašná znavenost pocituje se ve všem tělesném ústrojí, že býváš rád, jako bůhví čemu, když nakonec den se ukončuje a dostaneš se do postele. Často duševně vysílen voláš: "Bože, kde už jednou je břeh všeho?" Avšak potom, když pohlédneš na sebe sama a popatříš hlouběji v svoje nitro, tu už ničeho duše nevydává, jenom slzy a děkování. Ó, jak nezbytné jsou nám neduhy! Z množství prospěšného, jež jsem z nich vytěžil, ukáží vám pouze jediné: Ať jsem nyní jakýkoli, přece jsem lepší, než jsem byl dříve; nebyti těchto neduhů, myslel bych si, že jsem už takový, jaký mám být. Nemluvím ani o tom, že pouhé zdraví, které bez ustání popichuje ruského člověka k všelijakým výstřelkům, i přání pochlubit se svými vlastnostmi před druhými svedlo by mne k tisícířým hloupostem. K tomu nyní v mých svěžích chvílích, kterých mně dopřává milost nebeská i uprostřed samých strádání, přicházejí ke mně časem myšlenky nepoměrně lepší než dříve a já vidím sám, že cokoliv nyní vyjde z mého pera, bude významnější než vše dřívější. Nebýt těžkých nemocí, kam bych nyní zabředl! Za jak významného člověka bych se pokládal! Ale když cítím co chvíli, že život visí na nitce, že nemoc najednou může zastavit onu mou práci, na níž je založen veškerý můj význam, a že i ten užitek, který tolik touží přinést moje duše, omezí se na pouhé bezmocné přání a nikdy nebude vskutku poskytnut, ani že nepřinesu žádné úroky ze schopností Bohem mi daných a budu odsouzen jako poslední mezi zločinci - když cítím toto vše, tu rázem se upokojuji a nenalézám slov, jimiž bych děkoval nebeskému Stvořiteli za svou nemoc. Přijímejte tedy i vy pokorně každou nemoc s vírou, že je nezbytná. Modlete se jen k Bohu za to, aby se před vámi odhalil její zářný význam a veškerá hlubina jejího vznešeného smyslu.

1846

z Vybraných míst z korespondence s přáteli

vybral ok

P ř e d 1 4 0 l e t y , d n e 3 . d u b n a 1 8 4 9 ,
z e m ř e l J u l i u s z S l o w a c k i

Poezie je jedinou mou nadějí.

J.Slowacki

ANHELLI

Hlava šestnáctá

I zůstav Anhelli sám zvolal smutným hlasem: Tedy již konec!
Co jsem dělal na zemi? Nebyl to sen?
A když přemítal Anhelli o budoucích tajemstvích, zčervenalo nebe a zaplálo nádherné slunce; i stanulo na pokraji obzoru a nepohnulo se červené jako oheň.

Ptáci nebeští a bílí rackové, kterým Bůh kázal prchatí před temnotou, použili krátkého dne a ve velkých houfech, lkavě hvízdající, odletovali.

Tehdy pohleděl na ně Anhelli a zvolal: Kam pak letíte, ó rackové?

I zdálo se mu, že v lkavém hvízdání ptáků uslyšel hlas odpovídající mu: Letíme do tvé vlasti!

Vzkážeš po nás někomu pozdravy? Či máme snad usednouti nad nějakým milým domovem a zapět v noci píseň neštěstí?

Aby se probudila matka tvoje nebo někdo z tvých příbuzných a zaplakali v temnotách bolem?

Myslíte na syna, kterého pozřel kraj smrti, a na bratra, kterého zadávilo neštěstí.

Takový byl hlas ptáků, i zkrušilo se srdce v Anhellim a padl.

Slunce utonulo pod zemí, a jen ptáci, jediní, letící nejvýše, svítili na safírovém nebi jako závěsy bílých růží, uletující na jih.

Anhelli byl mrtev.

BENIOWSKI

/závěr/

Dnes zavrhni mě - budoucnost je moje
a za hrobem já budu uctíván.

Přemohu val tvé poetické Tróje,
tvůj hektorský čin zbytky jejích bran
nespasí. - Mně bůh svěřil časy příští.
Srazím tě, vléct tě budu po bojišti.

Buď zdrav! - Soud nechám věku budoucímu.
Tebou zpěv končím, bože bývalý.

Tvůj laur jsem omyl deštěm žhavých rýmů,
ukázal jsem, jak listy šeptaly
si o tvém puklém srdci; práchnivinu
do duše vryl ti smutek pomalý...

Buď zdrav! - To nestoupá však pod oblohu
zášť soků, leč ze sluncí dvou - svár bohů.

vybral ok

P ř e d 1 3 0 l e t y , d n e 8 . d u b n a 1 8 5 9 ,
s e n a r o d i l E d m u n d H u s s e r l

Z díla

Není člověk jako osoba psychofyzickým člověkem? Vskutku je přece člověkem, který ví, že je tělem duší ve světě, člověkem, který provádí zásahy v prostoru rukama jako řemeslník nebo vládne jinak svým tělem, který v bitvě bojuje i tělesně a je si pochopitelně stále spoluvědom svého těla, jímž působí na svůj vnější svět nebo zakouší v něm dotyk, náraz, zranění atd.

Každý duchovní výkon přecházející od prvního předsevzetí k provedení existuje poprvé v evidenci aktuálního zdaru.

Můžeme též říci, že dějiny od samého začátku nejsou nic jiného než živoucí pohyb prvotního útvaru smyslu a sedimentace, smyslu ve vzájemné implikaci a spolupráci.

Evidence je v nejširším smyslu zkušenost, že něco je a je tak a tak, evidence znamená právě dostat duchovně před oči něco v jeho samosti.

Světový názor je tedy v podstatě individuálním počinem, je to jakýsi druh osobní náboženské víry, ale liší se od tradičního zjeveného náboženství tím, že si nečiní nárok na bezpodmínečnou, pro všechny lidi závaznou a všem zprostředkovávanou pravdu, neboť jako není možná vědecká pravda o absolutnu, tak není ani možné prokázat světónázorovou pravdu vesměs platnou pro každého člověka.

Ti, které jsme s láskou uctívali, vlastně ani neumírají. Neusilují již o nic, nic nekonají, nehovoří k nám, nic po nás nevyžadují. A pře-

ce: kdykoli na ně vzpomeneme, cítíme, že nám stojí tvář v tvář, že nám hledí do duše, že s námi cítí, že nás chápou, že schvalují nebo neschvalují naše počínání.

vybral ok

Před 90 lety, dne 23. dubna 1899,
se narodil Vladimír Nabokov

NABOKOVOVA CESTA K ČTENÁŘŮM

V časopisu Světová literatura 2/1960 najdeme článek Nabokov, Lolita a ubohost. Napsal ho Petr Pujman a tvrdí tu mj., že "Lolita je výkal, zabalený do krásného papíru". Za ostře odmítavou recenzí je sice položen pochvalný výrok Jiřího Muchy, nemůže být ovšem pochyb, že tehdy ještě nebyla k přijetí Nabokovova díla u nás doba zralá. Ke konci šedesátých let vyšla v Plameni ukázka z Lolity, ve Světové literatuře dvě povídky a kompozice z autorových myšlenek, to bylo ale vše. Dvacet let se u nás neuveřejnilo nic a teprve nyní se dočkáme v Klubu čtenářů Nabokovovy české knižní ouvertury, jakož i dalších ukázek ve Světové literatuře. Umožnila to demokratizace v Sovětském svazu, kde Nabokova pro sebe objevili - jako velkého ruského spisovatele. Pravda, zatím tam vyšla jen jeho poezie a rusky psané romány, ale cesta nastoupena byla. Nabokov, dvojjazyčný virtuóz, nastoupil posmrtnou cestu do své vlasti. Světoznámý autor Lolity, Bledého ohně, Pnina a Ady se tedy i tam, kde měl kořeny, dostává a posmrtná satisfakce ho nemine. Nabokov se vydává dál a dál za svými čtenáři, od nížžžčočekává vlídné pochopení a aktivní spolupráci. Tento nadšený entomolog a šachista se vrací obloukem se svým vkladem do pokladnice, idiopatickým dílem na rozhraní dvou kultur, tvořících kulturu jedinou.

ok

Grafici v Mánesu

V pěkných prostorách galerie Mánes byla instalována výstava současné české grafiky. Prezentace je to důstojná: jsou zde dokumentovány jednotlivé grafické techniky, nářadí, nechybí ani koutek s televizí, došlo k vydání kvalitního katalogu.

Hned na začátku prohlídky nelze minout grafiky Josefa Lieslera a Adolfa Borna. Jsou zde vystaveny dvě barevné litografie věčně okouzleného autododakta Kamila Lhotáka a hned vedle suverénní kontrasty světla a tmy u Motýlů Ladislava Čepeláka. Málokdo si je tak urputně věrný jako Pavel Sukdolák, znepokojivé jsou suché jehly Jaroslava Klápště a vynikající dřevorezy Karla Hrušky nevymizí hned z paměti. Na leptech Marie Blabolilcové nalézáme geometrické tvary v bezvadném provedení, kdežto u Manuela Ranného ml. jde o pouhé šrafování technikou suché jehly a mezctinty - tajemství je tu ale všudypřítomné. Z nejhlubších děl na výstavě jsou suché jehly Františka Buranta Sen, Zrození a Hold přírodě. Kombinované techniky Karla Demela zaujmou nejen provedením, skvělou čarou - vlásečnicí, ale také svou trochu surreálnou atmosférou, osobitým pojetím figury. Oldřich Kulháněk ve svém až naturalisticko-fyziologickém pojetí lidské postavy a obličejů, svébytně překonávajícím fotografičností, demonstruje co všechno je možno vytvořit technikou litografie. A tu ovládá Kulháněk jako nikdo jiný u nás. Vystavené akvatinty Josefa Istlera, bývalého člena skupiny Ra, jsou, jak je u tohoto skromného umělce zvykem, vyrovnané a esteticky působivé. Poctivost a vědomí kontinuity charakterizují práci Istlerovu, tvůrčím způsobem rozvíjející podněty surrealismu. Modrá, červená a hlavně bílá jsou erbovní barvy Jaroslava Šerých, i na vystavených litografiích nás zaujme kultura jeho linií. Vladimír Komárek, skvělý vypravěč, ale především umělec, záměrně nedopovídá a svými vynechávkami aktivizuje vědomí pozorovatele. A i na nevelkém množství motivů dovede čistotou provedení, výraznými tahy, výtvarnými samoznaký, zapůsobit velmi silně. Vystavené barevné litografie Vladimíra Suchánka dokládají jeho nenapodobitelné, nádherné barevné přechody (jak to dělá, to je jeho tajemství), dociluje jimi jedinečné poetické atmosféry. Suchánkův svět je nostalgický, harmonický a krásný. Zcela jinak pracuje Miroslav Houra, který programově odmítá propracovávat tvary, vytváří na svých barevných tvrdé, hranaté

postavy v mýtickém smyslu. Václav Rykr vystavuje litografie z cyklu Poněkud divná zvířata a představiteli groteska jsou ve svých barevných litografiích Jiří Šalamoun, Stanislav Holý a Petr Poš, vyhledávání ilustrátoři. Josef Ruzelák je zastoupen malými grafikami z cyklu Nové tvary a Bílá místa, exlibristy oblíbený Karel Zeman má ve svých barevných mědirytech příliš zdobných. V poslední době i v zahraničí si získává pozornost Karel Šafář se svým častým motivem podivných hlav vynořujících se ze škály barevných tónů. Akvatinty Petra Melena jsou příbuzné pracem Zemanovým, jeho Jaro, Léto i Podzim se vyznačují bohatou fantazií a vynalézavým spojováním motivů. Josef Herčík si zaslouží za svou úžasně přesnou ruku, která je pro ocelorytiny nutná, absolutorium. Velkým talentem je Milada Sukdoláková, dcera Pavla Sukdoláka, jejíž barevný lept Dům v sousedství je sugestivní metaforou člověka zajatého a bloudícího, pohlceného jím vytvořenými věcmi. Fronta se tvoří u tří dřevorytů Zdenka Mězla, je tu nutno obdivovat virtuózní provedení figur, nespoutanou fantazií a současně kompozici, vtipné texty s odpovídajícím písmem. Desítkami postaviček jsou zabydleny jeho práce Boj o katedrálu, Háj, Slované a Zatčení kulturisty na Mostecku. Anachronicky a neživotně působí dřevorezy Jiřího Mikuly se sociálními tématy, hornickými postavami. Zklamáním je též neoriginální zobrazení i výpověď na téma život-dívatadlo v barevných dřevorezech Jana Antonína Pacáka, stejně jako pro něj dosti netypické a nevýrazné barevné rytiny do emailu Jaroslava Hořánka. Syn slavného otce, Jiří Bouda, na své barevné litografii dokazuje, že je výtvarníkem posedlým vlaky. Výrazově zastaralé jsou lepty Věry Sedlákové, naopak moderní v nejlepší slova smyslu serigrafie Jaroslava Švába. Jsou jednoduché, jasné a krásné - není zde ničeho víc než zde má být. Na čtyřech suchých jehlách Vladimíra Tesaře je jen potvrzeno známé, že jejich autor má v suverenitě podání, charakteristickém a přitom variabilním přednesu, úžasně uvolněnosti ruky, sotva nějakou dobu. Zato surreálné krajiny na leptech Jindřicha Pilečka jsou, byť zajímavé na první pohled, trochu hračkařením, kterého se obvykle dopouštějí amatéři. Jan Kavan, pocházející ze známé malířské rodiny, vystavuje práce na téma smrt. Nezaměnitelná jsou díla Jana Součka, surrealisticky pojatá tajemná moře, města a věže. Hana Čapová, mladá, ale nesmírně oblíbená grafička s vlastním fan klubem prokazuje ve svých leptech s postavami lidí a zvířat skvělou techniku. Pouhými křivkami jsou suché jehly Naděždy Plíškové a také čarýsilokřivky Dalibora Chatrného vzbuzují oprávněné pochybnosti. Směřuje snad takto pojaté výtvarné umění spíše než k literatuře k hudbě? Jiří Sozanský vystavuje typické nahé mužské postavy na čtverečkové osnově, charakteristické jsou i drsné provokace Michaela Hittsteina. Litografie Pavla Roučky patří mezi špičkové výkony české grafiky díky své vytržené barvě a tvarové modulaci. V tomto se mu blíží i Adriena Šimotová, která už v šedesátých letech měla řadu úspěšných výstav u nás i v zahraničí. Podivný pop art představují práce Michala Cihláře, kuriozitou je taktéž slepotisk Adély Matasové. Naivní romantikou jsou prochnuta již tradičně díla Tomáše Bíma. Překvapením je velmi zdařilý barevný lept a akvatinta Podzim a odcházející mraky Bořivoje Borovského.

Opravdu toho není málo, čím se může česká grafika chlubit. Doufejme, že budeme mít také častější možnost se s ní ve výstavních síních setkávat. Jen tak k ní najdou vztah i další potenciální příznivci, jen tak k nim může srozumitelně a naléhavě promlouvat.

ok

JIRÁNEK

Příspěvky žijících autorů jsou uveřejňovány bez jejich souhlasu.
Redakční uzávěrka 28. dubna 1989